ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ՄԼԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3112 — ՇԱԲԱԹ 13 ՓԵՏՐՎԱՐ 1882 — Ն. Տ. 25 ՓԵՏՐՎԱՐ 1882

ԱՌԱՒՐ

ԼՐԱԳԻՐ

30 ՓԱՐԱՁ — ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ — 30 ՓԱՐԱՁ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 9 Մէճիտա
» » Գաւառաց » 11 »
Վեցամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Գաւառաց » 6 »
Օտար թղթատարով ղրկուած 50 ֆրանք.

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է։ աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ԳԱՅՄԱՆ

Դուրս գնացած լրագրաց ճամբու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի, Կ. Պոլիս Պահճէ—Գափու Ճէլալ Պէյ խան թիւ 31 Մասիսի գրասենեակը։

Ձանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Զատուած նամակ չ՝ծրուած, եւայլն եւ չեն տրուիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական.—Խառն.—Ազգային լուրեր։—Ազգային Տեսութիւն.—Թղթակցութիւն Ամերիկեան Բումբիէ.—Նոր օգաբարի մը խնդիրը.—Թղթակցութիւն.—Ի Մէջեղետաց.—Թերթոն Մասիսի (Վէպ).—Ազդեր։

Կ. ՊՈԼԻՍ 13 ՓԵՏՐՎԱՐ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 23 փետր.

Պ. Տըլաֆօս աշակողմանը Ֆրանսական կավավարութեան Արեւելից եւ գլխաւորապէս Եգիպտոսի մէջ բանած աշխարհավարութեան վրայ անցեալ շաբթու ծանուցած հարցապնդումը բացատրեց։

Նախարարապետ Պ. Տը Ֆրէսինէ՝ պատասխանելով՝ Եգիպտոսի մէջ ծագած միջադէպերն յիշեցուց, միջադէպ, որք քանի մը բարձրաստիճան զինուորականներ, եւ բանակին ազդեցութեան ներքեւ դրուած քանի մ՝երեւելիներ իշխանութեան հասուցին։

«Այս վիճակը շարունակեց Պ. Տը Ֆրէսինէ, կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ։ Անդրոյ առաջարկութեամբ միւս տէրութիւնք ի նկատ առին այս խնդիրն, եւ Եւրոպական համաձայնութեան խիստ արդիւնքն է ծայրագեղ հետեւանաց դէմ երաշխաւորութիւն։

«Մեր Ե դիպտոսի զործակատարին հրահանգ տրուած է Ֆրանսայի առաւելագոյութիւնն անվթար պահել եւ զգուշաւոր դիրք մը բռնել Եգիպտական նոր նախարարութեան նկատմամբ, որոյ միտումները դեռ ծանօթ չեն։»

Պ. Տը Ֆրէսինէ ըսաւ ի վերջոյ թէ կը յուսայ որ միջամտութիւն մը հարկ չլինիր, եւ յայտնեց թէ Ֆրանսայի նախարարութեան աշխարհավարութիւնն հաշտարար եւ խաղաղասէր պիտի լինի, բայց անյողդոյդ։ (Ծափահարութիւնք)։ Այս բանախօսութեամբ փակեցաւ վիճաբանութիւնը։

Այս առաւօտ հասած հեռագիրք

Փարիզ 24 փետր.

Լոնտրայէն կը հեռագրեն առ Մօնսիէօր Խէմիէտէ լրագրին թէ երեսփոխանական ժողովոյ վիճաբանութիւնները քուէի միջոցաւ փակելու արտօնութիւն տուող յօդուած մը ժողովին կանոնագրութեան մէջ մտցնելու խնդրոյն առթիւ Կատսթոնի նախարարութեան անկումն հաւանական է։

Լոնտրա 24 փետր.

Սըր Զ. Տիլք, Երեսփոխանաց ժողովին մէջ Եգիպտոսի նկատմամբ Պ. Ռ. Պուրքի մէկ հարցման պատասխանելով ըսաւ. «Այս խնդրոյ մէջ մեք Ֆրանսայի հետ միութեամբ եւ տէրութեանց հետ հաղորդակցութեամբ կը զործենք։»

Պէրլին 24 փետր.

Վ. օսիչէ Յայթունկ լրագրին Աքսոպէլէֆ զօրավարին վերջին բանախօսութեան վրայ խօսելով կրսէ. «Եթէ Ռուսիա խաղաղութիւնը խզէ, Գերմանիա պարտի իւր պաշտպանական սահմանագիծը չտալ հեռու քշել Ռուսիոյ հողին մէջ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գերմանական արտասովոր դեսպանութիւնն Երէկ Սէլսիլբի ապարոյութեան ներկայ դտնուեցաւ։ Կըսուի թէ իմացայ զինուորական վարժարանները պիտի այցելէ, եւ թէ քաղաքապետ Մաղհար փաշայն տալիք կոչունքը Բերայի թաղական պաշտօնատան մէջ պիտի տեղի ունենայ։

Բոլոր դեսպանական մարմինը ներկայ դտնուեցաւ Սէլսիլ նաւապետին յուղարկաւորութեան, որ, ինչպէս ծանուցինք երէկ, մեծ հանդիսիւ կատարեցաւ։ Իրը 300 անձինք, մեծ մասամբ Անգլիացիք, հաւաքուած էին Ֆալքէն շոգենաւին վրայ, յորում կը դտնուէր այդ շոգենաւին հանդուցեալ նաւապետին դագաղը։ Վեհ. Սուլթանը թիկնապահ մը ղրկած էր իւր կողմէ. նախարարապետ փաշան և Ա. սիմ փաշան ալ իրենց քարտուղարներն։ Օսմ. 10 ծովային սպայք և նաւահանգստի վերատեսուչ Տիլավէր փաշա ներկայ կը դտնուէին։ Լորա Տիւֆերին արտաքին գործոց նախարարին շնորհակալութիւնայայտնեց նած է այս հանդիսին առթիւ Օսմ. կառավարութեան բարեկամական վարմանց համար։

Գերմանիոյ դեսպանը Բ. Դրան հաղորդեց երկու կառավարութեանց միջեւ կնքուելիք առեւտրական դաշնագրի մը պատճէնը։

Ռուսական ընկերութեան Զէրքաքի անուն շոգենաւը Սեւ ծովու մէջ Պիրզոսի առջև խրեր է։ Նաւապետն ու նաւաստիք միայն իրենց գլխուն ճարը մնածեր են, բոլորովին անխնամ թողլով ճանրորդներն, որոցմէ ոմանք ծովը իջնալով խեղդուած են ցամաք ելած ժամանակ։ Ընկերութիւնը քննութիւն բացած է այս աղէտալից դէպքին վրայ։ Զէրքաքի շոգենաւը դրեթէ ամբողջապէս կորսուած է։

Զրոյց կը պարտի թէ երեքշաբթի օրը մայրաքաղաքիս Սէվասթոփոլ մեկնող Վասթա անուն շոգենաւը Սեւ ծովու նեղուցին մէջ Անգլիական վաճառաբարձ նաւու մը բաղխելով բոլորովին ծովասոյզ եղեր է։

Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղեայ միացման համար Թուրքիոյ, Աւստրիոյ, Սերպիոյ և Պուլգարիոյ պատուիրակներէն բաղկացեալ յանձնաժողովը փետր. 16ին Վիէննայի մէջ գումարուեր է ընդ նախագահութեամբ Պ. Բայլէի։ Օսմանեան պատուիրակին յայտարարութիւն մը կարդացեր է յորում կը ծանուցուի թէ Բ. Դուռը կը հաւանի Աւստրոյ—Հունգարական դիմերուն Սէլանիկ-Իւսքիւպի դիմին հետ միացման, և կը խոստանայ այս միացման գործին մէջ իրեն ինկած բաժինը չինել նաբէն։

Մայրաքաղաքիս Գերմանական դեսպանուհի Տիկին Հէրշֆէլտ, որ անցեալ երկուշաբթի օրը տալիք պարահանդէսը Պէլճիոյ դեսպանուհւոյն մահուան պատճառաւ յետաձգած էր, իւր հիւրերուն համար պատրաստել տուած ուտեստներն հիւանդանոցներուն բաշխել տուեր է։

Ճերիսէ կ՝ըսէ թէ Հայոտար փաշայէն մինչեւ Պաղտատ շինուելիք դրկաթուղւոյն պէտք եղած դրամագլուխը պատրաստ է թէև, բայց վեհ. Սուլթանին իրատէին կըսպասուի եղեր։

Փարիզի Թան լրագիրը ձէնէվրայի մէջ Եգիպտական կեղծ ոսկի դրամները չինելով բռնուած դրամանենդներուն դատաստանին վրայ հետեւեալ հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւնը կը հրատարակէ։

«Արեւելեան կեղծ ոսկի դրամ ներու գործը ձէնէվրայի նախագիրն նիչ դատարանին առջև դատուելով հետաքրքրաշարժ յայտնութիւնք եղան։

«Ամբաստանեալները պաշտպանող փաստաբանը դիտողութիւն ըրին թէ Եգիպտոս իրեն յատուկ դրամ չունի, և իւր կոխած դրամներն ալ անոնցմէ յատելուած մը միայն կը համարուին, բոլորովին անբաւական իւր առեւտրական գործողութեանց։ Ասկից զատ ուրիշ կրնայ հասկցուիլ թէ Եգիպտոս գտնուող Եւրոպական այլ և այլ ազգաց գլխաւոր վաճառականներն, այդ անբաւականութիւնը դարմանելու համար սովորութիւն ըրած էին ոչ միայն Մարսիլիա—Թէրէզոյի թղթերներ կոխել տալ իրենց հաշուոյն համար, ինչպէս կ՝ընէր Եգիպտական կառավարութիւնն, այլ և 26 անթիմ արժող մանր արծաթ դրամներ։

«Փաստաբանը իրենց պաշտպանութիւնն այս կէտի վրայ հիմնելով ամբաստանելոյ անպարտ արձակումը պահանջեցին, որոյ մեծ մասը ձէնէվրացի հարուստ քաղաքացիներ էին։ Ամբաստանութեան ատեանն ալ անպարտ հանեց զանոնք հիմնելով այս իրողութեան վրայ թէ Եգիպտոս օրինաւոր դրամ չունի, և թէ օրինաւորութենէ զուրկ եղող դրամոց կեղծը չինելն ալ ոճիր կամ յանցանք չկրնար համարուիլ։»

Անցեալ երեքշաբթի օրը, Մայր Թագուհին՝ Մարգարէին ծննդեան տարեդարձին առթիւ Կ. Պոլսոյ Ֆաթիհի մզկիթին մէջ մասնաւոր աղօթքներ կատարել տուաւ և այս առթիւ 20,000 ղրուշի դումար մը նուիրեց մզկիթին աշխատաւորներուն։ Սակայն մզկիթին առաջին և երկրորդ իմամները չկրնալով համաձայնիլ, վէճ մը ծագեցաւ մէջերնին, որ շատ չանցած կռուի փոխուեցաւ։

Զրոյց կը պարտի թէ Հայոտար փաշայէն մինչեւ Պաղտատ շինուելիք դրկաթուղւոյն պէտք եղած դրամագլուխը պատրաստ է թէև, բայց վեհ. Սուլթանին իրատէին կըսպասուի եղեր։

Ճերիսէ կ՝ըսէ թէ Հայոտար փաշայէն մինչեւ Պաղտատ շինուելիք դրկաթուղւոյն պէտք եղած դրամագլուխը պատրաստ է թէև, բայց վեհ. Սուլթանին իրատէին կըսպասուի եղեր։

Անցեալ երեքշաբթի օրը, Մայր Թագուհին՝ Մարգարէին ծննդեան տարեդարձին առթիւ Կ. Պոլսոյ Ֆաթիհի մզկիթին մէջ մասնաւոր աղօթքներ կատարել տուաւ և այս առթիւ 20,000 ղրուշի դումար մը նուիրեց մզկիթին աշխատաւորներուն։ Սակայն մզկիթին առաջին և երկրորդ իմամները չկրնալով համաձայնիլ, վէճ մը ծագեցաւ մէջերնին, որ շատ չանցած կռուի փոխուեցաւ։

Զրոյց կը պարտի թէ երեքշաբթի օրը մայրաքաղաքիս Սէվասթոփոլ մեկնող Վասթա անուն շոգենաւը Սեւ ծովու նեղուցին մէջ Անգլիական վաճառաբարձ նաւու մը բաղխելով բոլորովին ծովասոյզ եղեր է։

Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղեայ միացման համար Թուրքիոյ, Աւստրիոյ, Սերպիոյ և Պուլգարիոյ պատուիրակներէն բաղկացեալ յանձնաժողովը փետր. 16ին Վիէննայի մէջ գումարուեր է ընդ նախագահութեամբ Պ. Բայլէի։ Օսմանեան պատուիրակին յայտարարութիւն մը կարդացեր է յորում կը ծանուցուի թէ Բ. Դուռը կը հաւանի Աւստրոյ—Հունգարական դիմերուն Սէլանիկ-Իւսքիւպի դիմին հետ միացման, և կը խոստանայ այս միացման գործին մէջ իրեն ինկած բաժինը չինել նաբէն։

Անցեալ երեքշաբթի օրը, Մայր Թագուհին՝ Մարգարէին ծննդեան տարեդարձին առթիւ Կ. Պոլսոյ Ֆաթիհի մզկիթին մէջ մասնաւոր աղօթքներ կատարել տուաւ և այս առթիւ 20,000 ղրուշի դումար մը նուիրեց մզկիթին աշխատաւորներուն։ Սակայն մզկիթին առաջին և երկրորդ իմամները չկրնալով համաձայնիլ, վէճ մը ծագեցաւ մէջերնին, որ շատ չանցած կռուի փոխուեցաւ։

Զրոյց կը պարտի թէ երեքշաբթի օրը մայրաքաղաքիս Սէվասթոփոլ մեկնող Վասթա անուն շոգենաւը Սեւ ծովու նեղուցին մէջ Անգլիական վաճառաբարձ նաւու մը բաղխելով բոլորովին ծովասոյզ եղեր է։

Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղեայ միացման համար Թուրքիոյ, Աւստրիոյ, Սերպիոյ և Պուլգարիոյ պատուիրակներէն բաղկացեալ յանձնաժողովը փետր. 16ին Վիէննայի մէջ գումարուեր է ընդ նախագահութեամբ Պ. Բայլէի։ Օսմանեան պատուիրակին յայտարարութիւն մը կարդացեր է յորում կը ծանուցուի թէ Բ. Դուռը կը հաւանի Աւստրոյ—Հունգարական դիմերուն Սէլանիկ-Իւսքիւպի դիմին հետ միացման, և կը խոստանայ այս միացման գործին մէջ իրեն ինկած բաժինը չինել նաբէն։

Ապտամիւլ գաւառներէն փետրվար 13 թուով եկած վերջին լուրերը լաւ ազդեցութիւն ըրեր են Վիէննայի մէջ։ Բոլոր լրագիրք միաձայն կ՝ըսեն թէ զինուորական դարձողութիւնք խոհեմութեամբ և յաջողութեամբ տնօրինուած են։

Ապտամիւլ Գաւառներէն փետրվար 13 թուով եկած վերջին լուրերը լաւ ազդեցութիւն ըրեր են Վիէննայի մէջ։ Բոլոր լրագիրք միաձայն կ՝ըսեն թէ զինուորական դարձողութիւնք խոհեմութեամբ և յաջողութեամբ տնօրինուած են։

Ապտամիւլ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—=—

Յաճախ ասիթ ունեցած ենք ուշադրութիւն հրաւիրելու դաւառաց ազգային վարչութեան վրայ. սրովհետև, մի կողմէ, դա մի մեծ նշանակութիւն ունի դաւառական ազգայնոց բարեկեցութեան և զարգացման տեսակէտով, և միւս կողմէ, կեդրոնական վարչութիւնն ինքը, կամ վարչական մանրամասնութեամբը չափազանց զբաղելով կամ պարզապէս անհոգութեամբ, բաւական ուշադրութիւն չնուիրեր այդ մասնաւոր խնդրոյն։ Նշանակած ենք թէ ո՛րչափ սխալ է, դաւառացիները սահմանադրական ժողովուրդ համարելով, ամեն ինչ անոնց որոշման թողուլը հակոտութեան կամ թերադրութեան ամեն իրաւունքէ հրաժարելով։ Արդարև, կան նշանաւոր կեդրոններ, որոց Հայ բնակիչք չեն կազմեր Պատրիարքարանին հայրական խնամոյ, և անոնց նկատմամբ կարելի է ըսել թէ օգուտ կը քաղեն Սահմանադրութեամբ իրենց վայելած ապակեդրոնացումէն։ Բայց այդպիսեաց թիւն յոյժ սահմանափակ է, և Հայաստանի, Քրդաստանի և փոքր-Ասիոյ ներսերը բազմաթիւ դաւառներ և դաւառակներ Պատրիարքարանի օգնութեան կը կարօտին այնպիսի խնդրոց մէջ, յորս տարբեր վիճակ ունեցող կեդրոններու Հայք ինքնօգնութեամբ կը գործէին անուշա։

Այս պարագայներէ մին է երբ Առաջնորդական վիճակներն անհովիւ մնան, Առաջնորդաց պաշտօնանկութեամբ, կամ ի մայրաքաղաք կոչմամբ, կամ Պետական նահանգայրն փոփոխութեամբը։ Մի քանի ամիս առաջ, երկար ցուցակ մը հրատարակեցինք այն դաւառական քաղաքաց, որք այսպէս անտիրոյթ մնացած էին, և այժմ կը տեսնենք թէ ադանոյ խութը նոր բաւական մեծ է։ Արդ, այս վրդովակ ծանր անպատեհութիւններ կը ներկայէ մանաւանդ արդի պարագայից մէջ, երբ տեղական ժողովրդեան սոս պէտք ուսին արիւնն հոլանոր ունենալու, որք օրուան պարագայից համաձայն առաջնորդներ։ — Ցիրաւի, Առաջնորդներ, — և լաւ Առաջնորդներ — պէտք են ոչ միայն հոգեւորական մասնաւորական և բարոյական զարգացման միջոցներուն հոգ տանելու համար, այլ և դիւրահաւան և պարզամիտ ժողովուրդ մը կարդ մը նորեկ մարդարարդներու դէմ պաշտպանելու համար։ Լաստնականութիւնն և Բողոքականութիւնը կիրկիոյ մէջ, Անգլիական Եկեղեցին Բաղէշի մէջ, և ձեղուիրութիւնն Ամասիոյ, Մարաշանի և Եւդոկիոյ մէջ յառաջդիմութիւններ կ'ընեն այն միակ պատճառաւ թէ այս ամեն Հայաբնակ կեդրոններ քաջաբնակ և ազգասէր Հովիւներէ զուրկ կը դառնան, և ոմանք երկար ժամանակէ ի վեր չեն ունեցած որ և է տեսակ Առաջնորդ։ Բայց այս նկատմամբ տարբեր և լաւագոյն պարագայից մէջ դտնուող ուրիշ տեղեր, որպէս ի Զմիւռնիա, Տրապիզոն, Կարին, Երզնկա և Վան, այդ օտար տարբեր անտարակոյս չեն կրնար այնչափ յաջողութիւն ստանալ և չեն ստանար։

Թողլով Կիլիկիոյ վիճակներն, որոց մեծագոյն մասն առանց Առաջնորդի մնացած են երկար ժամանակէ ի վեր, նոյնպէս աւելի կամ նուազ երկար ժամանակէ հետէ անգլուխ են Զարսանճագի, Արապկիրի, Ակնայ, Մշոյ, Տիվրիկի, Զըմշկածագի, Ընդուշի և Մաղաթիոյ Հայ ժողովուրդք։ Եւդոկիա, Մարաստան և Ամասիա անհովիւ են տարբեր կերպով մը։ Բաղէշ, թէ և կուսակալութեան մը կեդրոն, տակաւին չունի Առաջնորդ մը, և կարնոյ կուսակալութեան մէջ այլ և այլ դաւառակներ գլխաւոր կեդրոններուն կապուած են անհովիւ մնալու համար։ Վասպուրականի ընդարձակ նահանգն, (առանց Հէրեարիի,) որ աւելի քան 200 հազար Հայ կը պարունակէ, կը կառավարուի մէկ Առաջնորդով, որ կը նստի ի Վան։ Առանց Առաջնորդի և շատ խեղճ վիճակի մէջ մնացած են նաև Աղթամարայ Կաթողիկոսական թեմը կազմող դաւառակներն, որպէս են խիզանի կողմերն, այն դայթակղելի անտարբերութեան շնորհիւ, զոր Աղթամարայ Կաթողիկոսը ցոյց կուտայ իւր հայրական խնամոյ յանձնուած դժբաղդ ժողովրդոյց կացութեան մասին։ — Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր, Հայք ստուգիւ բաղդ չունենալ կը թուին իրենց կաթողիկոսաց կողմէ, լինի՛ Էջմիածնայ, լինի՛ Կիլիկիոյ, լինի՛ Աղթամարայ։

Պետական կարգադրութիւնք երբեմն նոր պէտքեր յառաջ կը բերեն մեր դաւառաբնակ ազգայնոց վարչութեան մէջ։ Այսպէս, լաւ Առաջնորդ մը պէտք է ո՛չ միայն Բաղէշի նման կուսակալական նստավայր կեդրոնի մը համար, այլ և Տերսիմի համար, որ դատ կուսակալութիւն եղաւ անցեալ տարի։ Տերսիմի կուսակալութիւնը կը պարունակէ 60 հազարէն մինչև 100 հազար բնակիչ, որոց ստուար մեծամասնութիւնը Քուրդ է, Զազա ցեղէն։ Բայց երկիրը լի է Հայկական յիշատակներով։ վանքեր, և կեղեցիներ, հայաբնակ գիւղերու մնացորդներ, արձանագրութիւններ և որ ի կարգին, առատ են հոն, և կ'արժէ որ մի գործունեայ և հմուտ Առաջնորդ կարգուի հսկելու համար այս թանկագին աւանդին վրայ։ Արդէն, բազմահայութեան տեսակէտով, Տերսիմ կը պարունակէ իբր 50 հայաբնակ գիւղեր, որոց հետ, ըստ նոր կարգադրութեան, միացած են Զարսանճագ և Շրջակայք, և կարծենք Զմկածագ։ Առնոք ամենը Տերսիմի նորաստեղծ կուսակալութեան ներքև գտնուելով, կարելի է Տերսիմի Առաջնորդութիւն մը հաստատել, կեդրոն ունենալով Խոզատ, ուր կը նստի Տերսիմի կուսակալը։ Ցիրաւի վաչա ջնքեր կ'ընէ շէնցնելու ըղխոզատ և զարգացնելու Տերսիմի նահանգը։ Դպրոցներ բանալ կուսաց քուրդաց դաստիարակութեան համար, մշկիթներ կանգնել կուսաց կրօնական պարտականութիւններն անոնց յիշեցնելու համար, և ըստ ամենայնի մտադիր լինել կը թուի քաղաքակրթելու քուրդ տարրին իւր խնամոյ յանձնուած մասը։ Կ'ըսուի նաև թէ աղէկ հոգ կը տանի երկրին ընդհանուր վարչութեան ալ, ճանապարներ շինել կուտայ, և անոնց ապահովութեանը կը հսկէ ըստ կարելւոյն։ Բայց թէպէտ իւր իշխանութեան տակ հաղարաւոր Հայ հընչասատակներ կան, իւր քով Հայոց Առաջնորդ մը չկայ նոցա շահերը ներկայացնելու և պաշտպանելու համար։ Չկայ նաև, կ'ըսենք, Տերսիմի Առաջնորդ մը, որ երբ այդպիսի հզօր ջնքեր կը լինին քուրդաց զարգացման և յառաջդիմութեան համար, աշխատի այդ ջնքերէ բաժին մը հանել տեղւոյն Հայոց, կամ գանոնք փոխարինող ջնքեր ընել ազգային այժերով։ Իրաւ է որ, երբ Տերսիմ դատ կուսակալութիւն մը չէր և Երզնկայի կառավարչութեան տակ էր, Երզնկայի Հայոց խարեզան Առաջնորդը, Գեր. Հմայեակ Սրբազան, իրաւասութիւն ունէր այդ կողմերու վրայ, և Տերսիմի Հայ բընակիչք թերեւս օգտէին ադէկ։ Բայց ո՛չ միայն ամբողջ Տերսիմ իւր արդի սահմաններով Երզնկայի Առաջնորդին հետ յարաբերութիւն չէ ունեցած երբէք, այլ և, նոր կուսակալութեան կազմութեամբը, կեցած յարաբերութիւնն ալ պարտի դադրիլ թերեւս։ Հմայեակ եպիսկոպոս ինքն ալ իբր 2 տարի առաջ սոյն էջերու մէջ ուշադրութիւն կը հրաւիրեր Տերսիմ կարեւորութեան վրայ, և տեղւոյն Հայ գիւղօրէից խեղճ վիճակն ի նկատ առնելու անհրաժեշտ պէտքին վրայ։ Բայց այդ պէտք աւելի աչքի կը զարնէ հիմա որ Տերսիմ վարչական և կառավարական տեսակէտով անհամեմատ աւելի կարեւոր դիրք մը ստացած է, և անոր հետ միացած են այնպիսի Հայաբնակ դաւառակներ որք նոյնպէս անհովիւ և անզլուխ են։

Արդ, այս ամեն խնդիրներ արժանի են Վարչութեան ուշադրութեանը։ Օգտակար է որ Կեդրոնական Վարչութիւնը, Պոլսոյ գործերուն մանրամասնութիւններն և թաղային վէճերու և երկրորդական խնդիրներու զբաղումը մի՛քիչ թօթափելով իւր վրայէն, իւր հոգածութեան առարկայ ընէ խնդիրներ որք, ինչպէս անցեալ օր կ'ըսէինք, աւելի կարեւորութիւն և նշանակութիւն ունին «Ազգին ընդհանրութեան նկատմամբ»։ Դաւառաբնակ ազգայնոց վարչութիւնն անոնց արդի պիտոյից համապատասխան վիճակի մը մէջ դնել՝ այնպիսի արդիւնաբերութիւն մ'է; յորում չեն ունի ազգին ընդհանրութիւնն իսկ, թէև անմիջական օգուտն այս կամ այն դաւառ վայելէ։ Եթէ Հայաբնակ դաւառաց քաղաքային—վարչական տեսակէտով բարենորոգումն ազգային խնդիր մ'է, անոնց ազգային-ներքին տեսակէտով բարւոքումն ոչ նուազ կենսական խնդիր մ'է Ազգին ընդհանրութեան համար։ Ոչչափ աւելի կը զդացուի քաղաքային-վարչական բարենորոգմանց պէտքը, նոյնչափ զդալի կը լինի տեղական ժողովուրդները նեղքնապէս պատրաստելու պէտքը, գործ մը, զոր մեք ազգային ներքին բարենորոգում անուանեցինք։ Արդ, Հայաստանի, Քուրդաստանի, փոքր-Ասիոյ և Կիլիկիոյ Հայոց ազգային վարչական վիճակը սերտ յարաբերութիւն ունի այդ խնդրոյն հետ, և մեք այս պատճառաւ հարկ համարեցինք վերտին ուշադրութիւն հրաւիրել դաւառական Առաջնորդութեանց վրայ, ըստ նոր գաղափարի պիտոյից։ Ցաւանք որ մեր ձայնն անսելի չմնար, ներկայ Տերսիմի անսելի մասնաւոր մնացած այնչափ տեսութեանց կարգը չանցներ, և Վարչութիւնն, իւր դիւանագիտական բոլոր ներութեանց բարձունքէն, կը զիջանի խոնարհ ակնարկ մը նետել այն խոնարհագոյն խնդրոց վրայ, զորս ամեն ուշադիր Հայու կը ներկայացնէ իւր դաւառական ազգայնոց արդի կացութիւնը։

Բ. Ֆ.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ց'ԱԲԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈՒՍԷԼԻԷ

=o=

(Մեր յատուկ թղթակցէն)

Կայծ Համապատութեան եւ Աւստրիա. —28 միլիոն ֆրանք։ —Աբօպէլէֆ։ — Մնայուն Ցանձնախումբ դաւառիս։ — Ձերբակալութիւն։ —Արդէք։ — Դաղթականութիւն։ — Դպրոցական հանդէս։ —Թատերական ներկայացում։ — Պարահանդէս։ —Անցագրի խնդիր։

Փիլիպէ, 8/20 փետր. 1882

Մեր մեր քաղաքին կլիմայն դեղեցիկ է։ յերեկն անամպ երկին, ի գիշերի՝ աստեղազարդ երկին, թէև փեղրոսի նուիրեալ ամսոյն մէջ կը դտնուիմք։ Հաղուագէպ էր Բուլգարիի համար այսպիսի նորանշան բնական երեւոյթ մը։

Երբ մեք այս եղանակին մէջ օդի դեղեցկութիւն կը վայելենք, մեր երկրին արեւմտեան և հիւսիսային հորիզոններն Համապատութեան հետզհետէ արծարծելի կայծով կարմրացած են վերջալուսոյ կամ հիւսիսայդի նման, կայծ, որ սարսափ կ'ազդէ Արեւելեան խնդրոյն խորը թափանցող և Եւրոպոյ արդի դիւանագիտութեան ուղիղ դիմեն հետեւող և զայս դիծ ուսումնասիրող գլուխներու։ Ասա, այս կայծին հրդեհի կերպարանք առնելուն վրայ բնաւ տարակոյս չիկայ։ Մեր՝ և մեր երկրին դրացի Սլաւ ի բոլոր սրտէ կը բաղձան որ՝ Ռուսիա և Աւստրիա մրնդամ պատերազմի դաշտը թընդացնեն զինուց շչխունեներով և +ա-ղ+կ-ը-ռ-ռ-ն ամենամեծ գործիքին՝ թնդանօթի՝ ահեղագոչ և սրտագող ձայնիւ։

Սլաւ սարսափահար կը լինին՝ երբ կը մտածեն թէ՝ —թէ և իրականալի՝ ինչ, թէ ոչ-իրականալի, ղայդ չի գիտեմ, — իրենց դերիշխան ազգն Աւստրիա պիտի լինի, և արդէն սկսած են ընդ ակամբ հաշիլ Նորին Առաքելական Վեհափառութեան վերայ, զանազան բեռներ և պարտաւորութիւններ յարմարցընելով Նորին Թագաւորական ճակտին։

Ասա հրատարակեալ Նարօտնի կլսա (ձայն ժողովրդեան) անուն Պուլղար թերթն՝ «Աւստրիա և Հերսեկովինն» խորագրով մի կարեւոր յօդուածին մէջ սապէս կը խօսի.

«Արեւելք վերատին կ'այրի։

«Այն տեղ՝ յորում վեց տարի առաջ՝ հակառակ դիւանագիտութեան բլէներուն, մի կայծ այրեց և իրդ՝ այա պատերազմի փոխարկեց զողջոյն Արեւելք, անդ յեղափոխութեան դրօշն այսօր ևս կը ծածանի։

«Քրիստոսի արի զաւակներէն բարձրացեալ կռուի դրօշն ոտք պիտի հանէ՝ իրենց դեռ ծիսաշունչ վառարաններուն մէջէն՝ Հերսեկովինի և Պոսնիոյ դիւցազուններն։ Ինչպէս 1875 ին, նոյնպէս և այսօր հարիւր կամ ան մը քաջ մարդիկ կը բացան կռուին նշանը տալ և ոտք հանել հանայն Հերսեկովինն, Պոսնիա և Դալմատիա։

«Ո՛չ դաւադրութիւն, ո՛չ գերդրդռութիւն և ո՛չ ալ ո՛ և է պատրաստութիւնք հարկ չեղան այս ապստամբութեան կամ յեղափոխութեան համար, որ Գաթթարոյի դեռատերաններէն սկսելէ և փայլակի արագութեամբ տարածուելէ յետոյ, ընդարձակեցաւ Ադրիական ծովեն մինչև Տրինա։ Մի ազազակ և եթ բաւական եղաւ յեղափոխութիւնը պսպթեցնելու համար։

«Մահ ընդդէմ Աւստրիացւոյն, և դուսմարում դրօշի տակ՝ մի և նոյն թշնամոյն դէմ կռուելու համար. ահա այս էր այն աղազակը կամ բառը։

«Աւստրիացիք յեղափոխութեան իրական և բուն պատճառն աշխարհէ ծածկել ուզելու փորձերնուն մէջ, կ'ըսեն և կ'ենթադրեն թէ յորմէ հետէ յեղափոխութիւնը ծագեցաւ, օտար մատ անոր դրդիչ եղաւ։ Այսպէս համապատութեան խրտուիլը թօթափելէ, Աւստրիացւոց նկատմամբ սակէ աւելի դիւրին բան չկայ Եւրոպոյ բարեմտութիւնն իրենց կողմը ձգելու համար։ Աւստրիացւոց ձեռքը դիւրին միջոցներ գտնուելով, անոնցմէ մէկն ալ զանց ըրած չեն։ Ըստ Աւստրիացւոց, Մոսկուա, Բեղրասբուրգ, Պելկրատ և Զէթինէ են այն վայրերն, յորս յեղափոխութեան հուրը պատրաստուեցաւ։

«Յեղափոխութեան պատճառն այն մի և նոյն պատճառն է, որ սակէ վեց տարի առաջ զՊոսնիա և զՀերսեկովին ոտք հանեց։ Այս պատճառն օտար տիրապետութեան դէմ ատելութիւնն է։ Այս ատելութիւնն արմատացեալ մի քանի Դալմատացւոյ, Հերսեկցւոյ և Պոսնայցւոց մէջ, յերեւան դալու համար ուրիշ բան չէր ուզեր, եթէ ոչ մի պատրուակ։ Այս պատրուակն Աւստրիական կառավարութեանցիշեալ ժողովրդոց երկրին մէջ զինուորական օրէնքը ներմուծելու փորձն եղաւ։

«Որպէս զի պարբերաբար յ'Արեւելք և յ'Եւրոպա խաղաղութիւնն ի վտանգի դնող կռիւները վերջանան, Պերլինի վեհաժողովը կարծեց թէ՝ առ այս մէկ միջոց և եթ կայ, այն է՝ Թուրք վարչութիւնն (բեյլիք) Աւստրիական վարչութեամբ փոխանակել։ Այն խաղաղութիւնը՝ զոր Եւրոպա ապահովեալ կարծեց, հազիւ հինգ տարի տեւելով, դէպքերն ահա կը հաստատեն անգամ մ'ևս թէ՝ խորամանկութեանց և ո՛չ թէ արդարութեան և իրաւանց վերայ հիմնեալ խորհուրդներն (+ա-ղ+կ-ը-ռ-ռ-ն) ինչ տեւական և հաստատուն բան կրնան ունենալ։

«Պոսնիոյ և Հերսեկովինի յարուցած կռիւը նոր չէ. վեց տարիներէ հետէ սկսեալ է. այս կռիւն անկախութեան կռիւ է.... Մահմեդականք և քրիստոնեայք միացեալ՝ թշնամին (Աւստրիա) վանել և երկիրն ազատել կ'ուզեն. ահա այս է նոցա նշանաբանն (տ.տ'ուրդը)։

Աւստրիա այս ավ մը ազգաբնակներն հարկանելու համար 4 հազար զօրաց մի բանակ կազմեց, կռուին դէմ ալ ճակատելու համար մկլիանները պիտի հանի ծախսաստակին դումարը։

«Կռիւն անհաստատ է և ապրանքները կարելի է որ նուաճուին. սակայն՝ իրրեւ զդիւցազունս մեռնելու իրենց որոշմանէն զատ, ուրիշ ոչինչ չունին Աւստրիոյ ահեղ զօրութեանց և միջոցներուն դիմադրելու համար։ Այո՛, Աւստրիոյ դէմ պատերազմող այս դիւցազունք կարելի է որ աւերակաց ներքև թաղուին։

«Սակայն ի Դալմատիա, ի Հերսեկովին և ի Պոսնիա ծագած կռիւն եկէն ինչ որ ալ լինի, հետեւութիւնք կործանիչ և անդարմանելի են Աւստրիոյ համար։ Կռուին նպատակն է Աւստրիոյ յԱրեւելս ընելիք աշխարհակալութեան ծրագրերն ոչնչացնել, որոց իրականացման հետամուտ է երկայն տարիներէ հետէ, ի դէն այնչափ ջանից և զոհողութեանց։ Աւստրիա կրնայ ոչնչացնել յեղափոխութիւնը, բայց երբէք պիտի չի յաջողի յաղթել այն ատելութեան՝ զոր իւր տիրապետութիւնը կը ներշնչէ, ատելութիւն զոր պիտի դանէ իւր ճանապարհին վերայ այն օր յորում մտադրէ իւր աշխարհակալութեան ծրագրերն իրականացնել։

«Ցայսմ աւուր, այս ատելութիւնն՝ որ բնաւ սահմանափակեալ պիտի չմնայ ի Դալմատիա, ի Պոսնիա և ի Հերսեկովին, միւնոյն դրօշի տակ պիտի կոչէ թշնամին հարկանելու համար, պարբանեան թերագնդոյն բոլոր ազգերն, ազգերը, զոր աւտրիացի դիւանագէտք կերեւակայեն վաղ կամ անագան Հապսբուրգի տիրապետութեան լուծին հնազանդեցնել։»

Ահա այս տողերն համապատութեան արծարծեալ կայծին վերայ բաւական լաւ դաղափար կը տան. ուստի իմ կողմանէ հարկ չեմ տեսներ առ այս տեսութիւններ ընելու։ Ցա՛յր երկինք, որ այս արիւնաշաղախ ողբերգութեան արարածներն երկայն չի լինիին և մէկ երկու վարագուրիս վերջանային։

Թշնամաս մարդկութիւն, կը պարծենան, Պերլինի վեհաժողովը կարծեց թէ՝ առ այս մէկ միջոց և եթ կայ, այն է՝ Թուրք վարչութիւնն (բեյլիք) Աւստրիական վարչութեամբ փոխանակել։ Այն խաղաղութիւնը՝ զոր Եւրոպա ապահովեալ կարծեց, հազիւ հինգ տարի տեւելով, դէպքերն ահա կը հաստատեն անգամ մ'ևս թէ՝ խորամանկութեանց և ո՛չ թէ արդարութեան և իրաւանց վերայ հիմնեալ խորհուրդներն (+ա-ղ+կ-ը-ռ-ռ-ն) ինչ տեւական և հաստատուն բան կրնան ունենալ։

«Պոսնիոյ և Հերսեկովինի յարուցած կռիւը նոր չէ. վեց տարիներէ հետէ սկսեալ է. այս կռիւն անկախութեան կռիւ է.... Մահմեդականք և քրիստոնեայք միացեալ՝ թշնամին (Աւստրիա) վանել և երկիրն ազատել կ'ուզեն. ահա այս է նոցա նշանաբանն (տ.տ'ուրդը)։

Աւստրիա այս ավ մը ազգաբնակներն հարկանելու համար 4 հազար զօրաց մի բանակ կազմեց, կռուին դէմ ալ ճակատելու համար մկլիանները պիտի հանի ծախսաստակին դումարը։

«Կռիւն անհաստատ է և ապրանքները կարելի է որ նուաճուին. սակայն՝ իրրեւ զդիւցազունս մեռնելու իրենց որոշմանէն զատ, ուրիշ ոչինչ չունին Աւստրիոյ ահեղ զօրութեանց և միջոցներուն դիմադրելու համար։ Այո՛, Աւստրիոյ դէմ պատերազմող այս դիւցազունք կարելի է որ աւերակաց ներքև թաղուին։

«Սակայն ի Դալմատիա, ի Հերսեկովին և ի Պոսնիա ծագած կռիւն եկէն ինչ որ ալ լինի, հետեւութիւնք կործանիչ և անդարմանելի են Աւստրիոյ համար։ Կռուին նպատակն է Աւստրիոյ յԱրեւելս ընելիք աշխարհակալութեան ծրագրերն ոչնչացնել, որոց իրականացման հետամուտ է երկայն տարիներէ հետէ, ի դէն այնչափ ջանից և զոհողութեանց։ Աւստրիա կրնայ ոչնչացնել յեղափոխութիւնը, բայց երբէք պիտի չի յաջողի յաղթել այն ատելութեան՝ զոր իւր տիրապետութիւնը կը ներշնչէ, ատելութիւն զոր պիտի դանէ իւր ճանապարհին վերայ այն օր յորում մտադրէ իւր աշխարհակալութեան ծրագրերն իրականացնել։

«Ցայսմ աւուր, այս ատելութիւնն՝ որ բնաւ սահմանափակեալ պիտի չմնայ ի Դալմատիա, ի Պոսնիա և ի Հերսեկովին, միւնոյն դրօշի տակ պիտի կոչէ թշնամին հարկանելու համար, պարբանեան թերագնդոյն բոլոր ազգերն, ազգերը, զոր աւտրիացի դիւանագէտք կերեւակայեն վաղ կամ անագան Հապսբուրգի տիրապետութեան լուծին հնազանդեցնել։»

Ահա այս տողերն համապատութեան արծարծեալ կայծին վերայ բաւական լաւ դաղափար կը տան. ուստի իմ կողմանէ հարկ չեմ տեսներ առ այս տեսութիւններ ընելու։ Ցա՛յր երկինք, որ այս արիւնաշաղախ ողբերգութեան արարածներն երկայն չի լինիին և մէկ երկու վարագուրիս վերջանային։

Թշնամաս մարդկութիւն, կը պարծենան

ԹԵՐԹՕՆ ՄԱՍԻՍԻ

(3)

ԺԻՒԼ ՎԷՐՆ

ՅԵՐԿՐԷ Ի ԼՈՒՍԻՆ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

97 ԺԱՄՈՒ ՄԷՋ

=o=

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՊԱՐՊԻՔԷՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԶՆԿՈՒՑՈՒՄԸ

—=—

Հոկտեմբեր 5ին, երկուսաբաժամ 8ին, մեծ բազմութիւն խըռնեալ էր կլն-Բլիսպի դահլիճներուն մէջ, ինքնին Աբուէյր վաղջը թիւ 24։ Պարթիմոր բնակեալ անդամակցայ ամենն ալ անձամբ պատասխանած էին իրենց նախագահին հրաւէրին. իսկ թղթակից անդամք ճեպընթաց շոգեկառք խումբ խումբ Պարթիմորի փողոցները կելնէին, և որչափ որ մեծ էր նիստերուն սրահը, դեռևոյց այս բազմութիւնը չկրնալով տեղ դտնել, մնացեալ զահլիճները, նրբաշաղեներն և արտաքին դահլիճները լցուեր էին. հոն կը հանդիպէին պարզ ժողովրդականներու, որք ժողովոյն դահլիճին դրանը մէջ խնդալ, ամեն ոք կ'աշխատեր առաջն անցնել, Տրապիզոն, Կարին, Երզնկա և Վան, այդ օտար տարբեր անտարակոյս չեն կրնար այնչափ յաջողութիւն ստանալ և չեն ստանար։

Թողլով Կիլիկիոյ վիճակներն, որոց մեծագոյն մասն առանց Առաջնորդի մնացած են երկար ժամանակէ ի վեր, նոյնպէս աւելի կամ նուազ երկար ժամանակէ հետէ անգլուխ են Զարսանճագի, Արապկիրի, Ակնայ, Մշոյ, Տիվրիկի, Զըմշկածագի, Ընդուշի և Մաղաթիոյ Հայ ժողովուրդք։ Եւդոկիա, Մարաստան և Ամասիա անհովիւ են տարբեր կերպով մը։ Բաղէշ, թէ և կուսակալութեան մը կեդրոն, տակաւին չունի Առաջնորդ մը, և կարնոյ կուսակալութեան մէջ այլ և այլ դաւառակներ գլխաւոր կեդրոններուն կապուած են անհովիւ մնալու համար։ Վասպուրականի ընդարձակ նահանգն, (առանց Հէրեարիի,) որ աւելի քան 200 հազար Հայ կը պարունակէ, կը կառավարուի մէկ Առաջնորդով, որ կը նստի ի Վան։ Առանց Առաջնորդի և շատ խեղճ վիճակի մէջ մնացած են նաև Աղթամարայ Կաթողիկոսական թեմը կազմող դաւառակներն, որպէս են խիզանի կողմերն, այն դայթակղելի անտարբերութեան շնորհիւ, զոր Աղթամարայ Կաթողիկոսը ցոյց կուտայ իւր հայրական խնամոյ յանձնուած դժբաղդ ժողովրդոյց կացութեան մասին։ — Բաւական երկար ժամանակէ ի վեր, Հայք ստուգիւ բաղդ չունենալ կը թուին իրենց կաթողիկոսաց կողմէ, լինի՛ Էջմիածնայ, լինի՛ Կիլիկիոյ, լինի՛ Աղթամարայ։

Պետական կարգադրութիւնք երբեմն նոր պէտքեր յառաջ կը բերեն մեր դաւառաբնակ ազգայնոց վարչութեան մէջ։ Այսպէս, լաւ Առաջնորդ մը պէտք է ո՛չ միայն Բաղէշի նման կուսակալական նստավայր կեդրոնի մը համար, այլ և Տերսիմի համար, որ դատ կուսակալութիւն եղաւ անցեալ տարի։ Տերսիմի կուսակալութիւնը կը պարունակէ 60 հազարէն մինչև 100 հազար բնակիչ, որոց ստուար մեծամասնութիւնը Քուրդ է, Զազա ցեղէն։ Բայց երկիրը լի է Հայկական յիշատակներով. վանքեր, և կեղեցիներ, հայաբնակ գիւղերու մնացորդներ, արձանագրութիւններ և որ ի կարգին, առատ են հոն, և կ'արժէ որ մի գործունեայ և հմուտ Առաջնորդ կարգուի հսկելու համար այս թանկագին աւանդին վրայ։ Արդէն, բազմահայութեան տեսակէտով, Տերսիմ կը պարունակէ իբր 50 հայաբնակ գիւղեր, որոց հետ, ըստ նոր կարգադրութեան, միացած են Զարսանճագ և Շրջակայք, և կարծենք Զմկածագ։ Առնոք ամենը Տերսիմի նորաստեղծ կուսակալութեան ներքև դտնուելով, կարելի է Տերսիմի Առաջնորդութիւն մը հաստատել, կեդրոն ունենալով Խոզատ, ուր կը նստի Տերսիմի կուսակալը։ Ցիրաւի վաչա ջնքեր կ'ընէ շէնցնելու ըղխոզատ և զարգացնելու Տերսիմի նահանգը։ Դպրոցներ բանալ կուսաց քուրդաց դաստիարակութեան համար, մշկիթներ կանգնել կուսաց կրօնական պարտականութիւններն անոնց յիշեցնելու համար, և ըստ ամենայնի մտադիր լինել կը թուի քաղաքակրթելու քուրդ տարրին իւր խնամոյ յանձնուած մասը։ Կ'ըսուի նաև թէ աղէկ հոգ կը տանի երկրին ընդհանուր վարչութեան ալ, ճանապարներ շինել կուտայ, և անոնց ապահովութեանը կը հսկէ ըստ կարելւոյն։ Բայց թէպէտ իւր իշխանութեան տակ հաղարաւոր Հայ հընչասատակներ կան, իւր քով Հայոց Առաջնորդ մը չկայ նոցա շահերը ներկայացնելու և պաշտպանելու համար։ Չկայ նաև, կ'ըսենք, Տերսիմի Առաջնորդ մը, որ երբ այդպիսի հզօր ջնքեր կը լինին քուրդաց զարգացման և յառաջդիմութեան համար։ աշխատի այդ ջնքերէ բաժին մը հանել տեղւոյն Հայոց, կամ գանոնք փոխարինող ջնքեր ընել ազգային այժերով։ Իրաւ է որ, երբ Տերսիմ դատ կուսակալութիւն մը չէր և Երզնկայի կառավարչութեան տակ էր, Երզնկայի Հայոց խարեզան Առաջնորդը, Գեր. Հմայեակ Սրբազան, իրաւասութիւն ունէր այդ կողմերու վրայ, և Տերսիմի Հայ բընակիչք թերեւս օգտէին ադէկ։ Բայց ո՛չ միայն ամբողջ Տերսիմ իւր արդի սահմաններով Երզնկայի Առաջնորդին հետ յարաբերութիւն չէ ունեցած երբէք, այլ և, նոր կուսակալութեան կազմութեամբը, կեցած յարաբերութիւնն ալ պարտի դադրիլ թերեւս։ Հմայեակ եպիսկոպոս ինքն ալ իբր 2 տարի առաջ սոյն էջերու մէջ ուշադրութիւն կը հրաւիրեր Տերսիմ կարեւորութեան վրայ, և տեղւոյն Հայ գիւղօրէից խեղճ վիճակն ի նկատ առնելու անհրաժեշտ պէտքին վրայ։ Բայց այդ պէտք աւելի աչքի կը զարնէ հիմա որ Տերսիմ վարչական և կառավարական տեսակէտով անհամեմատ աւելի կարեւոր դիրք մը ստացած է, և անոր հետ միացած են այնպիսի Հայաբնակ դաւառակներ որք նոյնպէս անհովիւ և անզլուխ են։

Արդ, այս ամեն խնդիրներ արժանի են Վարչութեան ուշադրութեանը։ Օգտակար է որ Կեդրոնական Վարչութիւնը, Պոլսոյ գործերուն մանրամասնութիւններն և թաղային վէճերու և երկրորդական խնդիրներու զբաղումը մի՛քիչ թօթափելով իւր վրայէն, իւր հոգածութեան առարկայ ընէ խնդիրներ որք, ինչպէս անցեալ օր կ'ըսէինք, աւելի կարեւորութիւն և նշանակութիւն ունին «Ազգին ընդհանրութեան նկատմամբ»։ Դաւառաբնակ ազգայնոց վարչութիւնն անոնց արդի պիտոյից համապատասխան վիճակի մը մէջ դնել՝ այնպիսի արդիւնաբերութիւն մ'է; յորում չեն ունի ազգին ընդհանրութիւնն իսկ, թէև անմիջական օգուտն այս կամ այն դաւառ վայելէ։ Եթէ Հայաբնակ դաւառաց քաղաքային—վարչական տեսակէտով բարենորոգումն ազգային խնդիր մ'է, անոնց ազգային-ներքին տեսակէտով բարւոքումն ոչ նուազ կենսական խնդիր մ'է Ազգին ընդհանրութեան համար։ Ոչչափ աւելի կը զդացուի քաղաքային-վարչական բարենորոգմանց պէտքը, նոյնչափ զդալի կը լինի տեղական ժողովուրդները նեղքնապէս պատրաստելու պէտքը, գործ մը, զոր մեք ազգային ներքին բարենորոգում անուանեցինք։ Արդ, Հայաստանի, Քուրդաստանի, փոքր-Ասիոյ և Կիլիկիոյ Հայոց ազգային վարչական վիճակը սերտ յարաբերութիւն ունի այդ խնդրոյն հետ, և մեք այս պատճառաւ հարկ համարեցինք վերտին ուշադրութիւն հրաւիրել դաւառական Առաջնորդութեանց վրայ, ըստ նոր գաղափարի պիտոյից։ Ցաւանք որ մեր ձայնն անսելի չմնար, ներկայ Տերսիմի անսելի մասնաւոր մնացած այնչափ տեսութեանց կարգը չանցներ, և Վարչութիւնն, իւր դիւանագիտական բոլոր ներութեանց բարձունքէն, կը զիջանի խոնարհ ակնարկ մը նետել այն խոնարհագոյն խնդրոց վրայ, զորս ամեն ուշադիր Հայու կը ներկայացնէ իւր դաւառական ազգայնոց արդի կացութիւնը։

Բ. Ֆ.

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ց'ԱԲԵՒԵԼԵԱՆ ԲՈՒՍԷԼԻԷ

=o=

(Մեր յատուկ թղթակցէն)

Կայծ Համապատութեան եւ Աւստրիա. —28 միլիոն ֆրանք։ —Աբօպէլէֆ։ — Մնայուն Ցանձնախումբ դաւառիս։ — Ձերբակալութիւն։ —Արդէք։ — Դաղթականութիւն։ — Դպրոցական հանդէս։ —Թատերական ներկայացում։ — Պարահանդէս։ —Անցագրի խնդիր։

Փիլիպէ, 8/20 փետր. 1882

Մեր մեր քաղաքին կլիմայն դեղեցիկ է. յերեկն անամպ երկին, ի գիշերի՝ աստեղազարդ երկին, թէև փեղրոսի նուիրեալ ամսոյն մէջ կը դտնուիմք։ Հաղուագէպ էր Բուլգարիի համար այսպիսի նորանշան բնական երեւոյթ մը։

Երբ մեք այս եղանակին մէջ օդի դեղեցկութիւն կը վայելենք, մեր երկրին արեւմտեան և հիւսիսային հորիզոններն Համապատութեան հետզհետէ արծարծելի կայծով կարմրացած են վերջալուսոյ կամ հիւսիսայդի նման, կայծ, որ սարսափ կ'ազդէ Արեւելեան խնդրոյն խորը թափանցող և Եւրոպոյ արդի դիւանագիտութեան ուղիղ դիմեն հետեւող և զայս դիծ ուսումնասիրող գլուխներու։ Ասա, այս կայծին հրդեհի կերպարանք առնելուն վրայ բնաւ տարակոյս չիկայ։ Մեր՝ և մեր երկրին դրացի Սլաւ ի բոլոր սրտէ կը բաղձան որ՝ Ռուսի

ծենաս թէ քաղաքակրթութեան դարու մէջ կապրիս։

* *

Սոֆիա հրատարակեալ Պ-ԷԼԲՈՒԷ կոչ անուն թերթին մէջ, որ հանսպատութեան ջատագով և կուսակից է, տեսութենէ չվրիպելիք և ուշ ուշով կարդացուելու արժանի հետեւեալ յօդուածը գրուած է։

«Այս օրերս քաղաքիս մէջ տարածեալ է թէ՝ Ռուսական կառավարութեան կողմանէ առ Իշխանապետութիւնն մի ծանուցագիր ղրկուեր է, ինչպէս նաեւ գրուման առեն՝ Ռուս զօրաց մատակարարութեան ծախսուց հաշիւն։ Այս ծախսուց գումարն է 28 միլիոն ֆրանք։ Համիմատ ծանուցագիրը մ'ալ Արեւ. Բումէլիի կառավարութեան ղրկուած պիտի լինի։ Պերլինի դաշնադրին զօրութեամբ, ինքզինքի եղած ծախքերն՝ ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ ազատեալ գաւառաց կողմանէ պիտի վճարուին։

«Մեր կառավարութիւնն անտարակոյս կը պարտի կարեւոր միջոցներ դանել այդ պարտուց հատուցման համար, երբ ազգային ժողովոյն առաջիկայ գումարումը տեղի ունենայ։ Պուլղար ժողովուրդը չի կրնար երբէք հատուցանել այն բարոյական պարտքը՝ զոր ունի առ Ռուսիա։ Դանէ անցեալ վճարենք մեր մարդասէր ազատարարին պարտած դրամներս։ Մեր խորին երախտագիտութիւնն այս պարտքը պարտաւորիչ կ'ընէ մեզ համար առ մեր եղբայր Ռուս ժողովուրդն։ Նոյն իսկ մեր ազատ և անկախ երկրին արդարակորով ուղղութիւնն անդ կը կայանայ։ Քանի որ մեր ազատութեան և մեր անկախութեան համար արեան հեղեղներ թափուեցան, պէտք է որ այս բարւոյն ինքզինքիս արժանի ցուցնենք, վճարելով մի այնպիսի պարտք՝ որ մեր ազատութեան գինն է։

«Շնորհիւ է թէ՝ այժմ 28 միլիոն ֆրանքի գումարը չունիմք։ բայց կրնամք դանել ի կիր արկանելով այն միջոցներն՝ զոր այլ ժողովուրդք կը գործածեն նմանօրինակ պատասխոր պարագայից մէջ իրենց մեծ ծախքերը գոցելու համար։ Ռուսիայէն կրնամք փոխառութիւն մ'ընել, դի անդ է, կարծեմք, որ ուելի մեծ վարկ կը վայելեմք...։

Եթէ Պուլղար թերթին գրածն ստոյգ է, Պուլղարական իշխանապետութիւնը 28 միլիոն ֆրանքի գումարը պիտի վճարէ՝ ռուս դրամատէրերէ փոխառութիւն ընելով։ Այս պարագայն զարմանալի չէ, դի եթէ Ռուս ժողովուրդն յանուն ազատութեան Պուլղարիոյ իր արիւնը թափեց, կրնայ նաեւ 28 միլիոն ֆրանքի փոքրիկ գումարը փոխ տալ Պուլղարիոյ, վերջէն առնելու պայմանաւ։

* *

Դարձեալ Սոֆիա հրատարակեալ լրագիրներէն և ատ եղած խօսակցութիւններէն կ'իմանամ թէ՝ Ռուս պաշտօնական մը Բեղրսպուրկէն մեկներ է Արեւելեան Բումէլի դալու համար։ Ցիշեալ պաշտօնակալը մեկնելէ առաջ՝ երեսատասդ Սբօ. պէլէֆ զօրապետին ներկայութեան նէն ընդունուելով, զօրապետն ի բրեն ըսեր է՝ «Պարհովցուցէք բարի Բ-ՆԷՕՊԷՆ թէ, միշտ յիշողութեան մէջ են. ըսէք իրենց թէ առմեն տարնապալից վայրկենի մէջ պատրաստ պիտի ըլլամ իրենց քով ընթանալու, աջակցութիւն և օգնութիւն տալու նպատակաւ. և եթէ հարկ իսկ ըլլայ, մինչև անգամ հրաժարականս պիտի տամ իրենց համար աշխատելու իրենց երկրին մէջ։ Հաճելի է ինձ մեռնիլ մի այնպիսի երկրի համար, ուր մայրս իւր կենաց օրերը վերջացուց ողբերգական մահուամբ»։

Բեղրսպուրկէն գալիք Ռուս պաշտօնեայն, որ անշուշտ մասնաւոր պաշտօն մը պիտի ունենայ, տակաւին եկած չէ։

* *

Գաւառիս մնայուն ցանկախումբը բոլոր որոշեր է իւր նիստերն հրապարակային ընել։ Որոշեր է նաեւ որ տեղական լրագրաց միջոցաւ իւր պաշտօնական գործողութիւններն ու գրութիւններն հրատարակէ։

* *

Գաւառիս ընդհանուր դատախազ Պ. Յօքիմէօր Հիմէլ հրամայեր է ձերբակալել Սիլիվրիոյի դատաւոր Պ. Քարաքօսթօֆ։ Սա ամբաստանեալ է իւր պաշտօնավարութեան առեն խոշտանգանաց ծանր պատիժներ ի գործ դրած լինելուն համար։

Անտարակոյս գաւառիս ուրիշ դատաւորք պիտի զգուշանան բարբարոսական պատիժներ սահմանելէ յանցապարտից համարելով որ իրենք ալ յիշեալ տարբերի գատաւորին բաղդակից կը լինին։

* *

Մուսթաֆա փաշա անուն քաղաքին մէջ՝ որ սահման է Արեւելեան Բումէլիի, տեղական Թուրք կառավարութիւնը Այ-Սոֆէֆանցի դաշնադրին հանձնոտ տպագ աշխարհագրական քարտէսներն հաւաքեր է, որք կը գործածուին ի զեր Պուլղար գպրոցաց մէջ։ Իշխանութիւնն արգիլեր է նաև վերջին պատերազմի առեն երկրին մէջ Ռուսներէն ժառանգութիւն թողած պատերազմական երգերն երգել։

* *

Անցեալ ամսոյ մէջ դաւառէս 150 Թուրք ընտանիք գաղթած են ի Կ. Պոլիս, որք փոքր Ասիա անցնելով՝ անդ պիտի հաստատեն իւրեանց բնակութիւնն։ Ահա այսպէս երկրագործ մահմետականք Արեւելեան Բումէլիի հողը կը թողուն հեռանալու։

* *

Կ'իմանամ թէ՝ Բ. Դուռն որոշեր է չի ճանչնալ բնաւ մեր դաւառին կառավարութեան կողմանէ տրուած անցագրերն։ Այս որոշումն հիմնեալ է սա՝ իշխողութեան վրայ թէ՝ անցագրերը կայսերական մահիկը կամ Ռ-ՂԷՌ չեն կրեր։ Ցեղայս մնայուն յանձնախումբն այս դէպքին վերայ վիճաբանութիւն ընելով՝ իւր որոշումը պիտի տայ։

ծութեան մը մէջ ընկղմած է։ Քանի մը դիպուածներէ յետոյ պէտք եղաւ թողուլ մեր աշխատութիւններն, և արդիւնալ միայն յառաջդիմութեան ճանապարհի մէջ։ Զեմ վախնար բարձրագոյն հրատարակել թէ որ և է պատերազմ որ զինք առնուլ տայ մեզ, բարեաւ թող դայ...։

— Այո՛ պատերազմ, գոչեց անդուսդի Ժ. Թ. Մասթոն։

— Մոիկ ըրէ՛ք, մոիկ ըրէ՛ք, պատասխանեցին ամեն կողմէ։

— Բայց պատերազմն, ըսաւ Պարպիքէյն, անհնարին է ներկայ պարագայից մէջ, և ինչ որ ալ յոյսայ իմ պատուարժան ընդդիմիջորդս, երկար տարիներ պիտի անցնին մինչև որ մեր թնդանօթները վերսին որսան պատերազմի դաշտի մը վրայ։ Ուրեմն պէտք է որ մեր դլխուն ճարը նայինք և ուրիշ կարգի դաղափարաց մէջ ճարակ փնտռենք մեր դործունէութեան։»

Ժողովն զդաց որ իւր նախագահը փափուկ կէտ մը ձեռք պիտի առնուր, ուստի կրկնապատկեց իւր ուշադրութիւնը։

«Քանի մ'ամսէ ի վեր, ըսաւ Պարպիքէյն, ես ինձ հարցուցի թէ արդեօք, մեր մասնաղխութեան մէջ մնալով, չէ՞նք կրնար ինչնաստներորդ դարուս արժանի մեծ վարձի մը ձեռնարկել։ և թէ՝ արդեօք ռմբաձգական դիսութեան յառաջիմութիւնը թոյլ չտար մեզ յաջող վախճանի մը հասցնել։ Ուստի խորհեցայ, խուզարկեցի, աշխատեցայ, հաշուեցի, և այդ ուսումէս սա համոզումը դոյացաւ թէ պարտիմը յաջողել այնպիսի ձեռնարկութեան մը մէջ, որ ուրիշ ամեն երկիրներու մէջ անդործադրելի կ'երեւի։ Ահա երկար խորհրդածութենէն պատրաստած ծրագիրս է որ դիտցնեմս նիւթ պիտի լինի, և արժանի է ձեզ, արժանի է Կը-Բլիւպի անցելոյն, և անշուշտ մեծ ձայն պիտի հանէ աշխարհի մէջ։

— Մեծ ձայն պիտի հանէ, գոչեց ռմբաձիգ մը, զդածեաք։

— Մեծ ձայն պիտի հանէ բառին բուն նշանակութեամբ, պատասխանեց Պարպիքէյն։

— Մի՛ ընդմիջէք, կրկնեցին բազմաթիւ ձայներ։

— Կ'աղաչեմ զձեզ ուրեմն, քա՛ջ պաշտօնակիցք իմ, շարունակեց նախագահն, որ ձեր բոլոր ուշադրութիւնը շնորհէք ինձ։»

(Շարունակելի)

ՆՈՐ ՕԴԱՔԱՐԻ ՄԸ ԻՑՆԱԼԸ

Հայաբաղաքէն, (Արմենիէնդատ ի Մասաչուսատ,) կը դրեն մեզ հետեւեալ հետաքրքրաշարժ տողերը։

Ամսոյս 3ին քաղաքս հրային երեւութով մը տարին ու վրայ եղաւ, որ դոնէ քիչ մը ժամանակ դամենքը անուղղի մէջ ձգեց։ Երկինքը ամենապայծառ, օդը սաստիկ հանդարտ էր, երբ յանկարծակի, էջս օրէն ետեւ ժամը երեքը 47 բոպէ անցած անուելի ձայն մը, կամ մանաւանդ թէ պայթում ու ժայթքում մը լսուեցաւ, ինչպէս, երբ որ փոթորկալից օդով սաստիկ շառաչմամբ, կայծակը մօտ տեղ մը կը զարնէ։ Պայթման անընդմիջապէս յաջորդեց՝ խորունկանց բայց զօրաւոր գոռում մը, որ զրեթէ երկու վայրկեան տեւեց, ու կանոնաւորեալ կերպով մը կամաց կամաց անհետացաւ։ Ժայթքումին յաջորդած որոտման վրայ դադարար մ'ունենալու համար, երեւակայենք, ահագին բեռան կառքերու կամ լաւ եւս թնդանօթներու բազմութիւն մը, որ կամրջի մը վրայէն յապճեռով կ'անցնի կ'երթայ։ Այս միջոցին անոնու պատուհանները ձայնին սասկումներն կը ցնցէին, կը սարսռէին ու ձայն կը հանէին։ Ի սկզբան կարծուեցաւ որ պատահածն տեղին երկրաշարժ է, բայց յայտնի էր որ ան չէր։ վասն զի թէպէտ եւ պատուհանները կը դողային, բայց երկիրն ու առարկաները անշարժ տեղերնին կեցած էին։ Ոմանք ալ կարծեցին, թէ քաղքին մէկ ծայրն եղած ցքիի չոչոչ գործարանը, դիպուածով մը, մարդիկներովը՝ անովը տեղովը օդն եղած ըլլայ։ Սակայն հոն ալ բան մը չէր պատահած։

Ամեն մարդ փողոցներն ելած՝ տեղեկութիւն առնել կ'ուզէր եղածին վրայ, բայց բան մը չկար։ Անոնք որ պայթումին յառաջ հրապարակն ու փողոցները կեցած էին, տեսան լուսաւոր կէտ մը, որ մեծ աստղի կամ մանաւանդ լուսաւոր շերտի մը պէս երկինքի վրայ կը ծփար եւ կամ իբրեւ թէ հիւսիսային արեւմուտքէն դէպ ի հարաւային արեւելք կը չարժէր։ Այս նշմարած տեսնին, տեսան նաեւ ու լսեցին որ նոյն աստղը պայթեցաւ եւ ձերմակի զարնող սաստիկ մուխ ձգեց ետեւէն, որ հինգ վայրկենի չափ բաց երկինքի վրայ տեսնուելէն ետեւ փարատեցաւ։ Թէպէտ լուսաւոր կէտն ու մուխը քաղքին վրայ կը տեսնուէին, բայց իրականութիւնը ցուցուց, որ անկէ շատ հեռու է եղեր։ Ցասը վայրկեան մ'անցնելէն ետեւ, ամեն բան իր բնական վիճակին դարձաւ ու առաջուան հանդարտութիւնը տիրեց։ Ցայտնի է, որ ձմեռուան մէջ, ամենապայծառ երկինքով սասկ չառաջմամբ երեւցածն ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ՝ եթէ ոչ հրաղունդ կամ օդաքար մը։ Եւ իրօք ալ հետեւանքը ցուցուց որ ան էր։ բայց թէ ո՞ւր ինկած էր, ան չէր գիտցուեր։ Հեռագրական լուրերէն իմացուեցաւ, որ ուրիշ քաղաքներ ու գիւղեր ալ, գրեթէ մինչեւ 20–30 երկրագրմդն հեռու տեղ նոյն երեւոյթը տեսնուեցաւ, լսուեցաւ ու ըստ մասին նաեւ զգացուեցաւ։ Ամսոյս 6 ին լուրն եկաւ, թէ օդաքարը գտնուած է քաղքէն չորս մղոն դէպ ի հարաւ ինկող Կըյուլա—Դէրէ կոչուած գիւղը։ Արդէն 4ին խուզարկութիւններն սկսան, եւ Գաւէնպուրքի համալսարանին հանքաբանութեան ուսուցիչն եւ Դրանսիլուանիայի Մուսէոնին ընկերութեան կուստոսը՝ Գոմ, օդաքարին ճայթած կոտորներէն 80 կոտոր մը ժողոված առած էր։ Իր գտած ամենէն մեծ կոտորը 35 քիլոյ ու 60 կրամ է։

Թէ օդաքարն իր սկզբնական վիճակին մէջ, կամ պայթելէն յառաջ՝ ո՛րչափ մեծ ու ծանր էր, ամենեւին չի կրնար գիտցուիլ։ վասն զի, ինչպէս կը տեսնուի, պայթած ժամանակ հազարաւոր կոտորներու բաժնուած է։ երկրորդ՝ որ չէ թէ ամիսով տեղ մը, այլ ընդարձակ ու առնուազն 2,000 մէդր կամ աւելի ընդարձակ տեղոյ մը վրայ ցրուած է, այնպէս որ՝ թէպէտ իր մարմնոյն ամենամեծ մասովը Մոչ գեղն ինկած է, բայց բաղմաթիւ ու զանազան մեծութեամբ օդաքարի կտորներ գտնուած են Վիչա, Պարէ, Վայտա-Գամարաշ եւ Օլահ-Կյէքէշ աւաններն, որոց՝ իրարմէ ունեցած հեռաւորութեան տարբանդիծը 3,000 մէդրէն աւելի է։ Մեր վարժարանն ալ 46 կտոր ունի օդաքարէն, սակայն ամենամեծը հազիւ 845 կրամ է, ուր որ ամենափոքրը 96 սանտիկրամ կը կշռէ։ Օդաքարին գոյնը բաց սեւ, կամ լաւ եւս խառնուէի զարնող գոյն է։ Արտաքին ձեւն անկանոն ու զանազան անկիւններէ կազմուած է, բայց տեղիս տեղիս նաեւ կիսակլոր։ սակայն միշտ ամբողջ մը կազմելով որ կերպարանաւորուած կ'երեւայ՝ ամբողջին պայթմանէն ետեւ։ Իսկ ներքին պարունակութիւնն վրայ՝ դեռ ճիշդ դաղափար մը չունինք։ Վարժարանին ուսուցիչը Լուդ. Մարտիրոսեան՝ քիմիապէս քննելով գտած է անոր մէջ ծծումբ ու երկաթ։

Օդաքարը՝ հոս՝ առջեւնիս կեցած է։ Բայց ինչ է։ ուսկի՞ց է։ Առեղծուած մը, խնդիր մը, որուն մարդ՝ ո՛ր կողմը դառնայ, կշտացուցիչ մեկնութիւն ու պատասխան չի կրնար ոչ առնուլ եւ ոչ տալ։ Կարծիքները չատ են։ Եւ՝ զուցէ ոմանց հետաքրքիր կը համարէի թէ, թերեւս, երկրիս երեսէն ժողոված զանազան նիւթեր՝ դիպուածով մը (ինչպէս փոթորկի կամ թափառի ձեռօք) հողագնդիս մակերեւութէն վեր կը վերցուին ու այլ եւ այլ պարագաներու մէկ տեղ դալովը՝ հաստատուն նիւթ մը կազմուելէն եւ շատ մը չբաղձանոներ ընելէն ետեւ, երկնային մարմիններուն մէկէն կը ձգուին ու անկէ դարձեալ (երեկոտական զօրութեամբ) մերժուելով կեդրոնական զօրութեան ձեռօք մեր երկիրը կ'իյնան։ Այս դրութիւնը՝ արդեսք ալ հակառակորդներու՝ դժուարութիւններու հանդիպի, այսու ամենայնիւ, աւելի հաւանական է, քան ա՛յն կարծիքը, որ կը համարի թէ, երկնային մարմիններէն մէկը ջախջախելով անոր մէկ կտորը, մեր երկրին ծոցը կ'իյնայ։ Եւ կամ պզտիկ աստղ մը, աստեղակերպ (աստէրոյտ) մը՝ շատ մը թափառելէն ու անուղղայ ճամբաներ ընելէն ետեւ՝ մեր երկրէն կը ձգուի։ Այս կարծիքն ընդունելով պէտք էինք նաեւ ընդունիլ, նախ, թէ Արարչին՝ ի սկզբանէ դրած ու այնչափ հաղարաւոր տարիներով ամենաճիշդ կերպով ընթացքը կատարած երկնային ու աստղային դրութիւնը (սիստէմ)՝ կերպով մը խախտած է։ Երկրորդ՝ որ, միւս ամեն երկնային մարմիններն ալ (հաստատուն աստղերը, նաեւ մեր արեւը, մոլորակները, մոլորակերպները, ինչպէս նաեւ գիսաւոր աստղերը) ըստ ամենայնի մեր երկրին պէս ներքին կամ քիմիական կազմիչ տարրներէ բաղադրուած ըլլան, որ չատ տարակոյս կը վերցնէ։ Եւ գիտենք թէ մինչեւ հիմակ այլ եւ այլ ժամանակ ու այլ եւ այլ տեղուանք ինկած օդաքարները՝ միայն մեր երկրին նիւթերը (խաթար, աւազ, հող, ծծումբ, երկաթ եւ այլն) կը պարունակեն, ուր որ պէտք էինք անոնց մէջ մեղի ծանօթ չեղած տարրներէն ալ դտնէ հատ մը դտնել, որ չկայ։

Հայաքաղաք (Արմենիէնդատ կամ Կերլայ)
13 փետրուար 1882
(Մասարիստան)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
Ի ՄԻԶԱԳԵՏԱՑ

(Մեր յատուկ թղթակցէն)

Սեւ-երակի գործեր։ — Քրդական խըլբրտմունք։ — Ֆրանսացի ուղեւորք։ — Եդեսիոյ Բիւշիկէն.—Եփրատէն ջուր.— Անձնական երաշխաւորութիւնք։ — Կամուրջ Եփրատայ։ — Զրոյ խնդիր.— Նոր ոճիր ի Սեւ-երակ.— Վիճակացոյց 1881 տարւոյ։ — Զանազան լուրեր։

Եդեսիա 20 Յունվ. (1 Փետր.) 1882

Մասիսի 3032 երորդ թուոյն մէջ տպուած թղթակցութեամբս արդէն ծանուցած էի այն անհաճոյ դէպքեր որք տեղի ունեցած էին յայտնի ի Սեւ-երակ։ Այդ նկատմամբ վերջին տեղեկութիւններ հաղորդելու մասին իմ կողմանէ ցոյց տրուած (թէ եւ ակամայ) յապաղման համար ներողութիւն խնդրելով պարտ կը համարիմ խնդրոյն հեւեւանքը ժամանակագրել ու անցնիլ։

Հայոց հաւաքչին Գայֆաֆանցն եւ Ասորւոց կրօնական գլխին Մէ-ԼԷՆԴ մը դանակոծուելուն եւ այլ խնդրոց առթիւ Եդեսիոյ Առաջնորդ Մխիթարեան սրբազան՝ ըստ խնդրանաց տեղւոյն կրօնական գլխոց՝ գնաց ի Սեւ-երակ, ուր յետոյ հասաւ նաեւ Բարբերդի կուսակալ Վսեմ. Քեամիլ Ապասլան փաշան, ընդ տեղւոյն առաջնորդ Ճգնաւորեան սրբազանի, որոյ հետ վիճակային պատգամներ ընելու եկած էր արդէն։

Հետեւանքը եղան այն որոշմունք՝ որ անդ տեղի ունեցած խորհրդակցութիւններէ յառաջ եկած են։

Ա. Գանակոծութեան դերակատար Գայֆաֆանցի Պիրալ պէյի եւ Մէ-ԼԷՆԴԻՆ ի Մատէն դրկուելով դատուիլը։

Բ. Տեղւոյն Նէյէվլի (որ քրիստոնէից վկայութիւն չընդունելուն մէջ համբաւաւոր հանդիսացած էր) քնութեան ենթարկուելու համար ի Մատէն դրկուիլը։

Գ. Սեր Բանհէլտրի եւ ուրիշ անարժան պաշտօնէից ոմանց պաշտօնանկութիւնն, ինչպէս նաեւ դիտողութեանց ենթարկեալ քանի մ'անձանց կառավարական պաշտօններու մէջ չառնուելու հրամանը։

Դ. Սեւ-երակի շրջականերու մէջ աւազակաց որջ դարձած քանի մը տեղեր, Մէ-ԼԷՆԴԻՆ եւ ոստիկանաց ինչպէս նաեւ ի Սեւ-երակ պահականոցներու հաստատումը։

Յետ սոյն կարգադրութեանց Վսեմ. կուսակալն եւ Ճգնաւորեան սրբազանն ի Բարբերդ եւ Մխիթարեան սրբազանն յեդեսիա մեկնեցան։

Այս պարագայից մէջ Բարբերդի Վսեմ. կուսակալին արդարադիրութիւն շնորհակալութեան արժանի է։

* *

Պիրէֆիկ դաւառակի Քրդական գիւղերուն մէջ խլրտմունք անպակաս լինել կը թուին։ Վերջերս տեղւոյն Քուրդք իրենց կառավարական տուրքեր վճարելու դժկամակեցան։ այս թերեւս եւ այլ պատճառներով Եդեսիոյ զինուորական հրամանատար Վսեմ Լիվա Օսման Հաղոր փաշան զօրութիւն առնելով նոյն կողմեր ուղեւորեցաւ ըմբոստներուն դպատութեան դաս տալու։ Վսեմ. հրամանատարին օրինական խստութիւնները մեծ ազդեցութիւն ըրած կը թուին նաեւ այն գիւղերու մէջ, ուր սակայն հրամանատարն հանդիպած չէր։ Նորին Վսեմութեան յաջողութիւնը ծանուցանելուս հետ միասին կը փութամ մաղթել որ խաղաղական վիճակն յարատեւ լինի ու Նորին Վսեմութեան նոր ճանձրութեանց դրունք չբացուին։

* *

Վերջերս Ֆրանսացի ուղեւորք այս կողմեր յաճախ կը տեսնուին, ու Եգեսիոյ եւ շրջակայից հնութիւններ քննելով՝ ինչպէս նաեւ «տեղագրական» ծանօթութիւններ առնելով կը մեկնին Միջագետաց խորերն։

* *

Մասիսի ընթերցողք կրնան յիշել հարկաւ ինչ որ նախորդ թղթակցութեամբս՝ տեղւոյս քաղաքային Բէ-ՂԻԷ անուն վարժարանի ամենախեղճ վիճակին նկատմամբ, եւ առ այն՝ Վսեմ. կառավարիչ Բումի էֆէնտիի ուշադրութիւն դարձնելու նպատակաւ գրած էի։

Հարկաւ այդ վարժարանի կացութիւն, որոյ մէջ միայն ԵՐԵՔ աշակերտ կար, իսկապէս անտեսանելի չպիտի մընար։ Գոհ ենք որ Վսեմ. կառավարիչն այդ արդահատելի վիճակ ի նկատ առնելով Եդեսարնակ ազգերէն խառն Կրթական խորհուրդ մը կազմեց, որոյ միջոցաւ գպրոցին թէ՛ նիւթական եւ թէ բարոյական ուղղութիւններ տալու վրայ է։ Այժմ աշակերտաց թիւ 70 ի կը հասնի։ Կ'ըսուի թէ՝ ինչպէս որ անհրաժեշտ է, նոյն գպրոցին մէջ Ֆրանսերէն լեզուին ուսումն ալ պիտի մտցուի, ուր Թուրքերէնէ զատ ուրիշ կարցարդ։

Կը փափաքինք որ գործնական ուղղութեամբք ու յարատեւ կարգապահութեամբ այդ գպրոց կարենար իրեւ մի «քաղաքային վարժոց» իւր կարեաց չափով օգտակար ըլլալ հասարակաց։ Այս ըղձից իրականացումն աւելի մեր Թուրք հայրենակցաց զոհողութեանց կշիռէն կախումն ունի։ բայց երբ «զոհողութիւն» կըսենք, յիշած կըլլանք բան մը, որոյ նշանակութիւն, նուրբի մեղ դիտել, դեռ լաւ ըմբռնած չեն մեր Եդեսիոյ Թուրք հայրենակիցք, երբ մանաւանդ «կրթական» տեսակէտով խօսինք։

* *

Եդեսիոյ արդի կառավարիչն, որ իւր երկրաշէն դաղափարներով Թուրքիոյ կառավարող դասուն մէջ հազուագիւտներէն մին կրնայ համարուիլ, իւր կառավարած երկրին հանրօգուտ բարիքներ ընելու մասնաւոր ուշադրութիւն կը նուիրէ յաճախ։ Վերջերս Եփրատի ջուրէն մաս մը Եդեսիոյ կողմեր բերել տալու խորհուրդ ունեցաւ, խորհուրդ մը, որոյ գործադրութիւն, մեծ նախախնամութիւն մը պիտի լինէր այս երկրին։ ըստ որում յայտնի Եփրատ՝ Եդեսիոյ համար այն պիտի լինէր՝ ինչ որ է Նեղոս Եգիպտոսի նկատմամբ։

Նորին վսեմութիւնն երկրաչափի մը ուղեկցութեամբ քննիչ յանձնախումբ մը դրկեց պէտք եղած քննութիւններ կատարելու համար։ Բայց յանձնախումբն ի վերադարձին մատուցած տեղեկագրին մէջ կ'եղրակացնէր թէ այդ նպատակ անդործադրելի էր «Եդեսիոյ դիրք Եփրատի հոսանքէն բարձր ըլլալուն պատճառաւ։

Սակայն մենք, մեր հետ եւ շատեր ինչ ինչ հաշիւներէ առիթ ունինք կարծելու թէ այդ «պատճառ» առարկութիւն կը վերցնէ։ եւ թէ երբ նիւթական զոհողութիւնք պէտք եղած չափով պատրաստուած լինին, Եփրատի թէեւ հեռաւոր՝ բայց բարձրագոյն եզերքէն կարելի կը լինի ջուր առնուլ եթէ ոչ Եդեսիոյ դէմ անոր դաշտօրէից համար։

Առ այժմ թողուք այս խնդիր, որ թերեւս մօտագոյն ապագայի մը մէջ նորէն յուզուի, եւ յայտնամ դուցէ իւր գործնական լուծումն ստանայ։

(Մնացեալն յաջորդ թուոյն)

ԶԵԿՈՅՑ

«Հիւսիսային Հայաստանի Նկարագրութեան» վրայ Կարինէն մեզ հաղորդուած ընտիր աշխատութեան հրատարակութիւնը, զոր մեր անցեալ շաբաթ աւուր թուով սկսած էինք, թէ և տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ ներկայ շաբթուան թիւերով չկրցաւ շարունակուիլ, բայց յառաջիկայ շաբթու պիտի շարունակուի։

ԹՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՍԹԻՒԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ. Պոլիս Ձէլալ պէ Խան

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ ՄԱՆԿԱՆՑ

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒՑ

Բարոյական, Քրիստոնէական, Պատմական, Աստուածական, Աշխարհագրական, և այլ պիտանի գիտելեաց, Մանկական վէպեր, Մանրավէպեր, Զուարճալի խաղեր.

—

Սոյն հնգեւտասանօրեայ ընտիր և օգտաւէտ հրատարակութեան առաջին հատորին չորրորդ տետրն ելած է։

Ա. հատորին (24 տետր) տարեկան գինն է երկու արծաթ մէճիտի

Ռուսաստանի համար 4 ռուբլի։

Տասն երկու տետրին, (վեցամսեայ գինն է քսան և հինգ ղրշ։

Աղքատ տղայք՝ տարեկանի (24 տետրին) պիտի վճարեն մէկ արծաթ մէճիտ, եթէ իրենց դպրոցին հոգաբարձութենէն և կամ գլխաւոր դատատուէն վկայական մը բերեն։

Ստորագրութիւնք Ա. տետրէն կսկսին։

Բաժանորդագրութեան տեղերն են՝ Սուլթան-Համամ թիւ 14

Կամուրջի գլուխ՝ Սուճի Պողոս աղայի խանութը։

ՊՈՒ ՄԷՄԼԷԲԷԹՏԷ ԱՃԱՑԻՊ Վ Է ՈՒՄՈՒՄԻ ԽԱՍԹԱԼԸԴ

Նարը քի պիր խբրսրդ պիզի կէճէ սոյար, էօյլէ տէ պու խասթալըգ կիզլի սուրէթտէ իւսթիւմիզէ հիւճիւմ իտէր։ Պու խասթալըղա միւպթէլա օ. լանլար՝ կէօյիստէ վէ գապարիալարտա վէ պէնէսրթտա պիւէ աղրը տուեարլար իւսթլէրինէ օտանմ կէլիր վէ ույումագ իւթէրլեր. ազըգ՝ խուսուսիյլէ սապ։ հարը Ֆէնատրը։ Տիւէր և բրրկան պիր մատտէ իւլէ քիրլէնիր, իւթահ գարարդրր խասթա՝ միյէտինտէ պէ գիրք պիր աղբրլըգ վէ պաղէն պիր գ քա վէ տագ։զ պիր ճըգ տաւյար։ Կէօզլէր սոյար, բարմագլարը ուզարը սուր վէ նէմէնիր։ Պիր աղ վաղրթի սոնդրա պիր էօքսիրիւք պաշլար։ պու էօքսիրիւք էվվէլա գուրու օլուր, էվ պիր գաչ ոյ սոնրա եէշիլէ պիր պակամա կէլիր։ Խասթա տայա պիր եօրկ ունուգ տուեար, վէ պէյ. հուսէ ույումագ իւթէր, պու ույգու քէնանխիէ հիչ պիր գուվվէթ վերմէյ։ Պատէյու իւսթիւէ պիր թիթիպլիք կէլիր վէ հեր չէյի ֆէնա կէօրիւր։ Պիրտէն պիրէ սյաղա գալդրընտա, պաչէ տէյսէր։ Ինդըպաղը օլուր. տէրիսի կեսոյ գուրու վէ կեսոյ սըճագ սբր։ գանը գաթըլարդ ճէվէլանը աղալըր։ կէօզլէրինին աղը սարը պիր բէնկ ալբը, իտրբրը ազ սբր վէ գոր օլուր։ պուտան մատտա թօրթուլու սբր։ Խասթա եէտիյի եէմէյի էքսէրիյա տիչարը վերմէյէ մէճալուր սբր։ պու իսթիքրարատան տոպյը աղըզտա պաղէն ամը վէ պաղէն թաթլըճա պիր տատա գալբր։ վէ գուստուգտան սօնրա էքսէրիա եիւրէք չարրընթբսը կէլիր։ Խասթանդն կէօզլէրի գայբիլանը, վէ կէօզլէրինին էօզիւնտէ տայմա լէքէ պուլունուր։ պէօյիք պիր եօրկուենլուգ վէ գայբիլգ տույար։ Պիւթիւն պու ալամէթլէր սբրա իլէ մէյտանա չըգար։ Տէրլէր քի, էհալինին իչ բայըն պիր բայը չու եա պու թարպա մէգբիւր խասթալըգա միւսթէյա սբր։ Պաղը հէքիմլէր պու խասթալըղըն թապիթը իւպէլինէ էքսէրիա եանըմըշլար սբր։ Պաղալարը պիր ճիյէր խասթալըգը, պաղալարը հազմըգլըգ, վէ նիհայէթ քիմի մէ տալագ խասթալըգը մանգամընտա թէտավի իթմիշլէր սիր, լաքին պուելարրն միւսթէյիֆ թէտավիլէրինէն հիչ պիրի մուվաֆֆագյէթ նայլ օլմամըշ սբր։ Մամաֆիհի։ Մատամ Սէյիկլին շիֆաքեար չուրուպը։ հեր խուսուսատա թէմամըյա խասթալըգը էյի խէր։

Հազմըգլըգ բէք վախիմ պիր խասթալըգ օլուգ, բէք չօգ ինսանլարտա վար սբր, վէ կէր սէրիան պագըլըգ թէտավի օլունմագ իսէ, նէթիճէսի չօգ ֆէնա օլուր։ Անյէլէն շուրուպը էն վիչքիլ ահվալտէ մուէսսիր պիր մուալիճէ սիր։

Սահիպի
Ա. Ճ. Ռիֆթ

2 Ֆարթինկիթրն Բօատ Լօնտրա է. Գ. Սիմամլօրա Եէնս Ճ մի սօդ աղընտա Մ. Տէլլա-Սուատանդն էնգլանտէիտէ վէ Պէյօղլուն Տօղրու եօլունտա Մ. Գանցիւք պիրատէրլէրինին ինկիլիկ էնգլանտէիտէ վէ գալաթատա Եիւքսէք գալաբրլըտա Մ. Վէլիցին էնգլանտէիտէ վէ պիլ հիւմէ ըսրէչար տիւքքեանլարընտա պուլունուր։

Թօրտան վէ բէրաքէնտէ միւպայէաթ իչին Գալաթատա զապթիա մէրքէպի գուրպիտէ Եիւքսէք—Գալաբրըմատա Ն. 95/7 տէ Ուսմումի Ինկիլիզ մազազանտա մէմուրը մախսուսը էամոնտ Գարուանայա միւրաճաաթ իթմէլի սիր։

JONAS BROOK & BROTHERS

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԲԱՄՊԱԿ ԴԵՐՁԱՆԻ
ՖԷՋԻԼԻ ՄԱՔԻՐԱ ՊՐՈՒԲԻ

Թուրքիոյ համար ընդհանուր ներկայացուցիչ Պ. Պ. Սիթման և Տոլլինկէր, Կ. Պոլիս, Պահճէ Գաու Բասիմ փաչա խան։

COGNAC CH. BAGIER & Cie

ԸՆՏԻՐ ԵՒ ՀՇՄԱՐԻՏ ՀԻՆ
ՔՈՆԵԱՔ
Զոր կը վաճառէ
Շ. ՊԱԳԻԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Եւ որ կը գտնուի գինիի և ըմպելեաց գլխաւոր վաճառականներու, ինչպէս նաև գլխաւորնը. պարավաճառաց, ճաշարանաց և օթևանաց մէջ։

Թուրքիոյ համար միակ գործակալն են Զէրմանի և Ցացէա ընկերք, Գալաթիա, Ատա խան։

QUINA LAROCHE
ՔԻՆԱ ԼԱՌՕՇ
ԷԼԻՔՍԻՐ ՎԻՆԷՕ

Կազդուրիչ և տենդաբոյժ դեղ մ'է, որ երեք քընաքընալից բոլոր սկզբնական նիւթերը կը պարունակէ և կը գործածուի ուժի նուազութեանց, ստամոքսի տկարութեանց, հին և քինինով չբժշկուող տենդերու համար, եւ։

Մի և նոյն դեղը
ԵՐԿԱԹԱԽՈՒՌ
կը գործածուի արեան նուազութեան, ժգունութեան, ծննդաբերութեան հետևանաց դէմ, եւ։

Կը գտնուի Կ. Պոլիս, Տէլլա Սուատայի, Զօպան Օղլուի, Բանգիւք Եղբարց, Գասպարեանի, Բիւշիւքեան Եղբարց և Ալէքեանի դեղարաններն։

LA VELOUTINE
ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ
ԼԱ ՎԷԼՈՒԹԻՆ
ՅԱՏՈՒԿ ԲՐԻՆՋԻ ՓՈՇԻ

Պատրաստեալ Պիւսմիթով ուստի և օգտակար ներգործութիւն մ'ունի մորթի վրայ, որուն կը կպչի և չտեսնուիր, և այսպէս մանկական թարմութիւն մ'և բնական փայլունութիւն մը կուտայ երեսի գոյնին։ Կը գտնուի Ֆէյ. փարֆիւմէօրին քով Փարիզ՝ Ռիւ տը Լա Փէ փողոց, և այլ ամեն փարֆիւմէօրներու և վաճառականաց քով։ 52—14

HUILE DE HOGG
ՄՕՐԻՒ ԶԿԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԻՒՂ

Որոյ ազդեցութիւնն հաստատուած է 25 էն աւելի տարիներու փորձով հետևեալ հիւանդութեանց համար. կուրծքի հիւանդութիւն, թոքախտ, թոքաբորբ, հիւանդութիւն, հարբուխ, յամառ հազ, խոյլ, աչալոյսի գեղձերու ուռոյցներ, մորթի հիւանդութիւնք, որքիւն, ոսկրատկ դաշտան, ընդհանուր տկարութիւն ևայլն։ Նաև տկար և փափկակազմ տղաքները զօրացնելու համար շատ դիւրաւ կը խմուի։

Զգուշանալու է սովորական իւղերէն և մոնաւանդ անոնցմէ որ շահապետական նպատակներով բնական իւղերու տեղ և իր թէ տեղ աւելի ազդեցութիւն և ախորժ համ տալու համար չինուած են։ Այն իւղերն ուրիշ բան չեն ծառայեր, բայց միայն տամքը ընդարձակելու և հոգնեցնելու. երբեմն չատ վտանգաւոր ևս կըրնան ըլլալ։

Բնական և գուտ ձկան իւղ գտնելու ապահովութեան համար պէտք է գտնել ՀՕԿԻ ԻՒՂԸ, որ եռանկիւնի շիշերով կը ծախսուի։ Պահանջել Հօկի անունը և Բարիզի բժշկական Ճեմարանին քիմիական գործոց դիւրս Պ Լորիէօրի վկայութիւնը, որ իւրաքանչիւր շիշի էթիքէթին վրայ կը գտնուի։

Տէլլա Սուատայի և այլ Պոլսոյ համբաւաւոր դեղավաճառաց քով կը գտնուի։

"Կատարելութիւն"։
ՄԱՏԱՅ Ս. Ա. ԱԼԼԷՆԻՆ
Աշխարհածանօթ Մաղ Նորոգողը
(MRS. S. A. ALLEN'S WORLD'S HAIR RESTORER.)

Երբէք չվրիպիր նորոգելու Ալլոր Մաղը իր երիտասարդական գոյնին, ընծայելով անոր նոր կեանք, աճում, և փայլուն գեղեցկութիւն։ Իր արդիւնքը ստոյգ և կատարեալ է, շատով վանելով ալևորութիւնը։ Ներկ մը չէ։

Մ'իշտ կը հաստատէ ինքնին իրը մազին բնական զօրացուցիչը։

Լարատարը միայն Կարմրագոյն փաթոյթներուն մէջ է։

Գլխաւոր Մթերանոցը (Մաղազան) է,—
114 AND 116 SOUTHAMPTON ROW, Լոնտոն, Անգլիայ։
Կը ծախուի ամէն կեղծամավաճառներէն, Անու շահոտ Իւղավաճառներէն, և Անգլիացի Դեղավաճառներէն։

Կ. Պոլիս Ս. Բանդիւք եղբարց քով, Թարմասի Գրիթանիք Բերա Մեծ փողոց և Էամընտ Քարիւէնայի քով, Անգլիական մթերանոց, Եիւքսէք Գալաբրըմ Գալաթիա։

ՓԱՆԱՍԷ

ԴԵՂ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ԴԵՂ ՍԱՄԱՐԱՑԻՈՑՆ

—o—

Կը ծախուի Մինասեան և Ընկերաց Ամերիկեան վաճառատունը ի Գալաթիա Կոստանդնուպոլսոյ։

Փանասէն իւր օգտակարութեամբն, ինչպէս Ամերիկայի և Եւրոպիոյ, նոյնպէս և Թուրքիոյ այլ և այլ կողմերը մեծ ընդունելութիւն գտած է։

Փանասէն գեղացւոյն և գաւառացւոյն բժիշկն ու բարեկամն է և մեծ օրհնութիւն մը համարուած է այն տեղերուն համար, ուր բժիշկ ու դեղ և դարման հազիւ կը գտնուին։ Փանասէն բուսեղէններէ բաղադրեալ լինելով՝ բոլորովին անվնաս է։ Փանասէն այրածին ցաւը կ'առնէ ու քիչ ատենի մէջ կը բուժէ. նոյնպէս և մարմնոյն կտրուած ու ճմլուած տեղերուն ցաւն ու բորբոքը չուտով կ'անցնէր։

Զդային, յօդային և ոսկրային սաստիկ ցաւերը բուժելով՝ տագնապալը կը հանդարտեցնէ։ Ստամոքսի, փորի և աղեաց ցաւերը կը կտրէ ու պաղէ յառաջ եկած դժուարութեանց առաջքը կառնու։

Փանասէն ակռայի սաստիկ ցաւերը չուտով կը բուժէ։ Մարմնոյն կտրուած կամ վիրաւորեալ կողմերն առատ փանասէ քսելով չուտ կը բժշկուին ու կը պոռնուին։ Փանասէն կը բժշկէ նաև փորհարութիւն թանչը, հազ, ջերմ, կոկորդի բորբոք և ուռեցք, մկղի ցաւ և այլ գանգատն ախտեր, որոց սկզբնապատճառը գրեթէ նոյնն են։ Այսպէս կը վկայեն շատեր, որք փորձած են։ Ընտանիք իրենց տան մէջ ու պանդուխտք և ճանապարհորդք իրենց մօտ փանասէ պահելով և յանկարծական դժուարութեանց ատեն գործածելով՝ մեծ օգուտ կը քաղեն և ծանր հետևանաց առաջը կ'առնուն։ Փանասէն հեղուկ է որ թէ՛ մարմնոյն վրայէն քսելով և թէ՛ խմելով ալ բժշկութիւն կը գործէ։

Գործածութեան կերպը հետն է։ Գլխաւոր վաճառատեղին է Գալաթիոյ Եէնի-ճամիի դրան կից Մինասեանին Ամերիկեան վաճառատունը, նաև մայրաքաղաքիս դեղագործաց քով ու գաւառներն ալ կը գտնուին։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ԳԱԼԱԹԻՈՑ ՊՈՐՍԱ

Գալաթիա 13 փեսար։

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրուշի հաշուով)

Լոնտրա 3 ամիս, դրչ	110 1/2 առ
	Անգլ. լիր
Փարիզ 3 » Ֆր.	22 85 առ
	Օսմ. լիր

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ	12,19
բացուեցաւ	12.21
կէս օրին	12,20
	Անգլ. լիր
Սօսիէթէ Ժէնէրալ 6 0/0	5.18
» Օթտման	4, 5
Կ. Պոլսոյ Պանքան	9 20
Բրէսի Ժէնէրալ 6 0/0 Օսմ. լիր	6 35
Փոխ. 1863 (Մութոն) 6 0/0 Ֆր.	65,
» 1865 » 6 0/0	66 —
» 1869 (Բինար) 6 0/0	61.
» 1872 (Պօն տիւ թրէզոր)	21 50
» 1873 (Բինար) 6 0/0	58,
Ռումէլիի երկաթուղի	49.
Լաբրիսմ	138.
Թրամուայ (գ. կ.) Օսմ. լիր	365.
Թրամվայրամ »	900
Չէվալէթիզ	—
Բէյքոր	— —

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրչէն) Ղրչ.

Անգղիական ոսկի	110 10
Գաղղիական »	87 28
Ռօլ	96 10
Դրիմից	51 20
Գառառոն թուղթ 3 բալի 90 գրիք	
» արծաթ (նոր)	91
Մէճիտիէի տարբերութիւն	108 2
Վենետոց	127 5
Հինգնոց	209 20
Հիսգնոց (անկէտ)	182
Մէթալիք	205
Պղինձ	610

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 24 փեսար

Անգղ. Քօնս.	100 3/16
Օսմ »	11
Փոխ. 1865	13 3/4
» 1869	12 1/4
» 1871	65
» 1872	22.
» 1873	11
» 1877	75 3/4
Պանք Օթտման	17 1/2
Ռուս. փոխ. 73ի	82 1/2
Եգիպտ. միացեալ	64 1/2
» արտօնաւոր	84 3/8
Տայրա Պանիէ	64 1/2
Փոխ. Ռուֆիկա	85
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	25,374

— —

Փարիզ 24 փեսար։

Գաղղ. Քօնս. 3 0/0	114 80
» » 3 0/0	82,92 1/2
Օսմ. Քօնս.	11.15
Փոխ. 1865 Ֆր.	—
» 1869	—,
» 1873	57,
Օսմ. Երկաթուղի	46 3/4
Պանք Օթտման	695,75
Բրէսի Լիոնէ	750,—
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)	—
» » Արևելեան	—
Իտալ. Քօնս.	85 70
Եգիպտ. միացեալ	323 75
Փոխանակագիր Լոնտ. վրայ	25 28

— —

Վիէննա 24 փեսար։

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	120,90
Ռումէլիի երկաթուղի	22,50

— —

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՑՐԻԷԻ

ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1882 ՓԵՏՐՎԱՐ 1 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՓԵՏՐՎԱՐ 16

—

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԲԱՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Վոսքորէն էքսպրէս շէնեանները

2 Արնավ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ Գուզկ. Գալաթ.
2 Պէյքօզէն Բ. Պահճէ, Բ. Բ. մահալ. Գանլ. Ա. Հիսար. Գանտ. Վանիք Զէնկ. Պէյլերպ. Գուզկ.
2 Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. Սթէն Գոյամ. Բ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթ.
2 15 Արնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթ.
3 15 Գալաղլար, Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ Պէյքօզ, Բաչապահ Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ. Գուզկ. Գալաթ.
3 Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. Միրկէօն, Բ. Հիսար Պէպէք, Արնավ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթ.
4 15 Եէնիմահ. Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. Սթէն. Էմիրկ. Գոյամ. Բ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթ.
5 30 Պէյքօզ, Բաչապ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ Գուզկ. Իսկ.
5 30 Եէնիմահ Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ Եէնիք. Սթէն. Միրկ. Գոյամ Բ. Հիսար, Պէպէք. Արնավ. Գուրուչ Օրթաք. Պէշիկթ.
6 30 Եէնիմահ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Պէյքօզ, Բաչապ. Եէնիք. Միրկ. Գանլ Բ. և Ա. Հիսար, Գանտ Արնավ. Զէնկ. Պէյլերպ Օրթաք. Գուզկ. Պէշիկթ. Իսկ.
8 15 Ա. և Բ. Գալաղ, Եէնիմահ. Մէզարպ Պէօյիւքտ. Թարապ. Եէնիք. Սթէն Միրկէօն, Բ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկթաչ։
8 45 Պէօյիւքտ. Պէյքօզ Բաչապ. Բ. Փ. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Զէնկ. Պէյլերպ. Գուզկ. Իսկ.
10 Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Եէնիք Գոյամ. Բ. Հիսար, Արնավ. Օրթաք: Պէշիկթաչ։

Կամաուրջէն նէնոզ շէնեանները

3 30 Գալաթաչ, Իսկ. Պէշիկթաչ Գուզկ. Օրթաք. Պէյլ. Զէնկ. Արնավուտ Գանտ. Ա. և Բ. Հիսար, Գանլ. Միրկէօն, Եէնիք. Բաչապ. Պէյքօզ, Թարապ. Պէօյիւքտ. Եէնիմահալլէ։
3 45 Պէշիկթաչ, Օրթաք. Գուր. Արնավ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Միրկէօն, Սթէն Եէնիք. Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Մէզարպ. Եէնիմահ։
4 Իսկիւտար, Գուզկ. Պէյլ. Զէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլը Բ. Բ. մահ. Բաչապ. Պէյքօզ։
5 35 Գալաթ. Պէշիկթ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Գոյամ. Եէնիք. Թարապ. Պէօյիւք. Մէզարպ. Եէնիմահ. Բ. Ա. Գալաղ։
6 45 Իսկ. Պէշիկթ. Գուզկ. Օրթաք. Պէյլերպ. Զէնկ. Արնավ. Գանտ. Բ. Հիսար, Գանլ. Էմիրկ. Եէնիք. Թարապ. Պէօյիւք.
8 15 Պէշիկթաչ, Օրթաքէօյ, Արնավուտ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Միրկէօն, Սթէն Եէնիք. Թարապիա, Պէօյիւք. Մէզարպուրն։
9 30 Պէշիկթաչ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշ. Արնավուտքէօյ, Պէպէք, Բ. Հիսար, Գոյամ Գոյամճըքէօյ Եէնիքէօյ, Պէյդօղ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Մէզարպուրն, Գալաղլար։
10 Գալաթ. Գուզկն. Պէյլերպ. Զէնկէլբ. Վանիք. Գանտիլի, Ա. Հիսար Գանլըճա, Բ. Փ. Մահ. Բ. Պաչէտի, Պէյդօղ, Թարապիա, Պէօյիւքտ.
10 15 Պէշիկթաչ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնավուտ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Միրկէօն, Սթէնիա, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Մէզարպուրն, Եէնիմահալլէ։
11 Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք, Բ. Հիսար, Գոյամճը. Եէնիք. Թարապիա, Պէօյիւք. Մէզարպուրն. Եէնիմահալլէ։
11 Գուզկունճուգ, Պէյլերպէյի, Զէնկէլբէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլի, Հիսար, Գանլըճա, Բ. Փ. Մահ. Փաչապահճէ, Պէյդօղ։
11 30 Պէշիկթաչ, Գուզկունճուգ, Օրթաքէօյ, Պէյլերպէյի, Զէնկէլբէօյ, Վանիքէօյ, Արնավուտքէօյ։
12 Պէշիքթաչ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ Արնավուտքէօյ։

ԻՒՍԿԻՒԴԱՐ ԲԱՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Իսկիւտարէն Կամուրջ			Կամուրջէն Իսկիւտար	
Ժամ		Ժամ	Ժամ	
2		8 10 Պէշիկթաչ	2 25	9 Պէշիկթաչ
2 30		9 20	2 45	9 35
3		9 45	3 15	10
3 30		10 5	3 45 Պէշիկթաչ	10 15
4		10 30	4 15	10 45
4 30		10 50	4 35	11 5
5 10		11 10	5 30	11 25 Գուզկ
5 40	Պէշիկթաչ	11 35	6	11 45
6 15		12 5	7	12 5 Գուզկ
7			8 15	

(Շաբաթ օրերը Գուզկունճուք չպիտի հանդիպի։)

ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

Իսկիւտարէն Կամուրջ			Կամուրջէն Իսկիւտար	
Ժամ		Ժամ	Ժամ	
2		8 10 Պէշիկթաչ	2	8
2 45		8 40	2 40	8 50 Պէշիկթաչ
3 30		9 20	3 25	9 20
4 15		9 50	4 10 Պէշիկթաչ	10
5		10 30	4 55	10 30
5 35 Պէշիկթաչ		11	5 25	11 5
6 15		11 30	6 10	11 40
7		12 5	7	12 5

—o—

ՀԱՐԷՄ ԻՍԿԷԼԷՍԻ

Բաց ի ուրբաթէ Հարէմ և Սալաճագ բանող շոգենաւերը։

4	Հարէմէն Սալաճագ	25
11	Հարէմէն Սալաճագ	25
3 45	Կամուրջէն Հարէմ Սալաճագ	25
10 50	» » »	25

Կառաբարձ շոգենաւին երթևեկի ժամերը։

3 45	Իսկիւտարէն, Գալաթ. Սիրք
4 45	» Սիրքէճի
10 20	» »
11 30	» Գալաթաչ
4 15	Սիրքէճիէն Իսկիւտար
5 30	» Գալաթ. Իսկիւտար
11	Սիրքէճիէն Իսկիւտար
11 45	Գալաթաչէն Իսկիւտար

Ուրբաթ օրերը ժամը 4ին Կամուրջէն շոգենաւ մ'ելնելով, Գուզկ. Պէյլ. Զէնկէլբ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բ. փաչա մահ. Բաչապ. հանդիպելով Պէյքօզ պիտի երթայ, և ժամ 5 1/2ին Պէյքօզէն վերադարձեալ նաւամատոյցները հանդիպելով կամուրջ պիտի վերադառնայ։